

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Fredrik Hartmeier

Compensatio lucri cum damno –
Tillämpningen av avdrag för fördelar vid
skadeståndets bestämmande

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Eva Lindell-Frantz

Termin för examen: VT19

Innehåll

SUMMARY	2
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	4
1. INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte och frågeställning	7
1.3 Metod och material	8
1.4 Avgränsning	10
1.5 Disposition	12
2. SKADESTÅNDETS BESTÄMMANDE	14
2.1 Allmänt om skadeståndsberäkningen	14
2.2 Ersättning vid sakskada	15
2.3 Ersättning vid personskada	17
2.4 Avdrag för fördelar och compensatio lucri cum damno	19
2.5 Bevisbörda och beviskrav avseende fördel	24
2.6 Analys	25
3. KAUSALITET OCH ADEKVANSLÄRAN	29
3.1 Adekvat kausalitet	29
3.2 Adekvansläran och compensatio lucri cum damno	30
3.3 Analys	35
4. OBEHÖRIG VINST	38
4.1 Allmänt om obehörig vinst	38
4.2 Obehörig vinst och compensatio lucri cum damno	40
4.3 Analys	43

5. AVDRAG FÖR FÖRDELAR OCH FÖRSÄKRINGSRÄTTEN	47
5.1 Samordning och kumulering	47
5.2 Ansvarsförsäkring	51
5.3 Egendomsförsäkring	52
5.4 Analys	53
6. AVSLUTANDE ANALYS OCH KOMMENTARER	57
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	60
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	67

Summary

On the basis of the tort law principle of *compensatio lucri cum damno*, benefits followed by a damage may be deducted against the indemnity. This is in order not to overcompensate the party that suffered the damage. The purpose of this thesis has been to, through a legal dogmatic method, describe the closer meaning of the principle. The thesis has also aimed to investigate how deductions for benefits are applied in the context of insurance law.

The thesis has answered the questions about when the principle of *compensatio lucri cum damno* may become relevant, what types of benefits may result in deduction, questions of evidence, requirements for causation and the principle's relationship to the legal principle of unjustified enrichment. The thesis has also touched upon the issues regarding the importance of the principle, and how it is expressed, within insurance law.

The result of this presentation is that the principle of *compensatio lucri cum damno*'s meaning has, in many aspects, been more concretely formulated. The principle is based on unjust enrichment reasonings and it can be stated that in cases where explicit legal support does not exist for making deductions for benefits, the principle becomes relevant. Only economically measurable benefits can be subject to deduction and the tortfeasor is charged with the burden of proof for the benefit gained. However, the legal situation may be said to be unclear as to whether the concept of adequate causation also applies in the relationship between damage and benefit.

Deductions for benefits are also applied within insurance law. The principle has a direct significance in the liability insurance and is expressed in the rules on property valuation in the Insurance Contracts Act. The principle is also expressed when insurance compensation and damages are coordinated according to the coordination rule in the Tort Liability Act.

Sammanfattning

Med stöd av den skadeståndsrättsliga principen om *compensatio lucri cum damno* kan fördelar som följts av en skada komma att avräknas skadeståndet. Detta i syfte att inte överkompensera den skadelidande. Syftet med denna uppsats har varit att, genom en rättsdogmatisk metod, redogöra för principens närmare innebörd. Uppsatsen har även syftat till att utreda hur avdrag för fördelar tillämpas i försäkringsrättsliga sammanhang.

Uppsatsen har besvarat frågeställningarna om när principen *compensatio lucri cum damno* kan bli aktuell, vilka typer av fördelar som kan komma att föranleda avräkning, bevisfrågor, krav på orsakssamband samt principens förhållande till institutet obehörig vinst. Uppsatsen har även berört frågeställningarna om vilken betydelse principen får, och hur den kommer till uttryck, inom försäkringsrätten.

Resultatet av denna framställning är att principen om *compensatio lucri cum damno*s innebörd, i många aspekter, närmare konkretiserats. Principen grundar sig i ett obehörig vinst-resonemang och det kan konstateras att i de fall uttryckligt lagstöd saknas för att göra avdrag för fördelar blir principen aktuell. Endast ekonomiskt mätbara fördelar kan bli föremål för avräkning och skadevållaren åläggs bevisbördan för att skadan medfört en fördel. Rättsläget får emellertid sägas vara oklart i huruvida adekvansläran äger tillämpning även i förhållandet mellan skada och fördel.

Avdrag för fördelar tillämpas även inom försäkringsrätten. Principen får en direkt betydelse i ansvarsförsäkringen och kommer till uttryck i reglerna om egendomsvärdering i försäkringsavtalslagen. Principen kommer också till uttryck när försäkringsersättning och skadestånd samordnas enligt samordningsregeln i skadeståndslagen.

Förord

Det är nu hög tid att avsluta 4,5 års juridikstudier vid juridiska fakulteten i Lund. Studietiden har förgyllts av många förträffliga människor jag lärt känna under vägen vilka jag inte kan tacka nog. Tråkigt har vi inte haft.

Tack till dig Eva Lindell-Frantz för dina värdefulla kommentarer, oskattbara råd och ständiga tillgänglighet. Också tack till familj och vänner som stöttat mig i producerandet av detta arbete.

Lund, det har varit mig en ära. Vi ses!

Stockholm, 24 maj 2019.

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Det förekommer att en skada inte bara resulterat i någon typ av förlust. En skada kan i vissa fall även medföra fördelar för den skadelidande. Om ett skadegörande beteende även inneburit fördelar gäller som huvudregel att värdet av dessa fördelar kan komma att avräknas från skadeståndsbeloppet. Detta enligt den skadeståndsrättsliga principen om *compensatio lucri cum damno*. En motsatt ordning skulle innebära att den skadelidande överkompenseras och obehörigen tjänar på att bli skadad.¹ En svensk benämning på principen finns inte. Det latinska uttrycket kan översättas till avdrag för den nytta som följt med förlusten.²

Principen om *compensatio lucri cum damno* fångade mitt intresse i samband med Södertörns tingsrätts dom mot konstnären Saga Berlin. Berlin spraymålade inom ramen för ett konstprojekt en simbassäng som ägdes av Stockholm stad. Simbassängen var innan konstprojektet startade delvis redan nedklottrad. Kommunen begärde skadestånd motsvarande kostnaden för reparationen, det vill säga saneringskostnaderna för bassängen. Berlin gjorde gällande att kommunens kostnader för reparationen medfört en standardhöjning av bassängen och därför inneburit en fördel för kommunen varför denna fördel skulle avräknas ersättningen för reparationskostnaden. Berlin ålades att stå för inte obetydliga kostnader avseende en totalsanering av simbassängen. Tingsrätten valde att inte göra avdrag från skadeståndet. Detta med hänvisning till ett i mitt tycke tvivelaktigt resonemang.³ Tingsrättens dom överklagades av Berlin. Hovrätten fastställde tingsrättens dom utan att lämna några utvecklade domskäl.⁴ Berlins ombud uttryckte efter att hovrättens dom föll i maj 2019 att det finns flera intressanta

¹ Karlgren (1972) s.206-207.

² Hellner och Radetzki (2018) s.355.

³ Se mål nr B-11729-16, Södertörns tingsrätt.

⁴ Se mål nr B-10977-18, Svea Hovrätt.

rättsfrågor som bör prövas av högre instans och att Berlin har för avsikt överklaga till Högsta domstolen.⁵

För den svenska rättsvetenskapen introducerades *compensatio lucri cum damno* år 1912 i och med Vilhelm Lundstedts framställning, "*Bör den s.k. compensatio lucri cum damno betraktas som ett särskildt institut i svensk rätt*". Lundstedt menade att det inte ligger någon oegentlighet i att beskriva avdrag för fördelar från ett skadestånd som en *compensatio lucri cum damno*. Lundstedt menade dock att möjligheten till avdrag inte hämtar sin grund från någon vid sidan av skadeståndsreglerna bestående rättsgrundsats. Möjligheten ligger snarare innesluten i själva skadeståndet för den abstrakta skadan.⁶ I senare praxis samt i doktrin har det dock refererats till *compensatio lucri cum damno* som en självständig allmän rättsprincip.⁷ Den fortsatta framställningen kommer också utgå från denna inställning.

Rättsfallet NJA 1990 s. 705 rörde delvis frågan i vilken mån ett skadestånd bör minskas då skadefallet även inneburit vissa fördelar för den skadelidande, det vill säga principen om *compensatio lucri cum damno*. Justitierådet Edvard Nilsson tillade i domskälen att frågan inte närmare belysts i rättspraxis och att principen inte heller till alla delar klarlagts i den juridiska doktrinen.⁸ Min uppfattning är att det inte heller efter fallet, varken i senare praxis eller i doktrin, gjorts någon mer djupgående analys om principens innebörd i svensk rätt. Med anledning därav, presenteras nu denna framställning.

⁵ Expressen (2019).

⁶ Lundstedt (1912) s.53-54.

⁷ Se exempelvis NJA 2011 s.548, NJA 2011 s.576, NJA 2014 s.3, NJA 2016 s.945, Högsta domstolens mål T-1531/09, Karlgren (1972) s.206, Hellner och Radetzki (2018) s.356, Schultz (2013) s.517, Iversen (2000) s.734.

⁸ Se även Hellner och Radetzki (2018) s.355, Ljungman (1964) s.220.

1.2 Syfte och frågeställning

Det övergripande syftet med denna uppsats är att utreda den närmare innebörden av den skadeståndsrättsliga principen *compensatio lucri cum damno*. För att uppfylla syftet kommer uppsatsen besvara nedan frågeställningar.

- Vid vilka tillfällen kan principen om *compensatio lucri cum damno* bli aktuell att tillämpa?
- Vilka typer av fördelar kan bli föremål för avräkning med stöd av principen?
- Var placeras bevisbördan och vilka beviskrav ställs avseende uppkommen fördel?
- Vilka krav ställs på orsakssamband (adekvans och kausalitet) för att verka på rätten till avdrag för en fördel?
- Hur förhåller sig principen *compensatio lucri cum damno* till principen om obehörig vinst?

Inte sällan omfattas parterna i en skadehändelse av en försäkring. För att också inkludera ett försäkringsrättsligt perspektiv syftar uppsatsen till att undersöka hur tillämpandet av avdrag för fördelar sker i försäkringsrättsliga sammanhang. Syftet uppfylls genom att nedan frågeställningar besvaras.

- Hur kommer principen om *compensatio lucri cum damno* till uttryck i försäkringsrätten?
- Vilken betydelse får principen om *compensatio lucri cum damno* i försäkringsrätten?

1.3 Metod och material

Vid val av metod för denna framställning har uppsatsens syfte varit styrande. Det övergripande syftet får sägas vara att fastställa vad som är gällande rätt när *compensatio lucri cum damnos* närmare innebörd ska utredas. Uppsatsen har således ett rättsvetenskapligt *de lege lata*-perspektiv. *De lege lata* innebär att ta reda på vilka regler som finns och att precisera deras innehåll.⁹

För att uppfylla syftet har jag därför använt mig av en rättsdogmatisk metod. Rättsdogmatiken tar sin utgångspunkt i de befintliga rättskällorna och är av störst betydelse när det gäller att ta reda på hur rätten är.¹⁰ Med understöd av rättskällor som lagstiftning, förarbeten, praxis och juridisk doktrin söker den som använder sig av en rättsdogmatisk metod svar på frågor avseende *de lege lata*.¹¹ En rättsdogmatisk metod menar jag därför har lämpat sig väl i författandet av denna uppsats.

Av de rättskällor som analyserats har den juridiska doktrinen varit av störst betydelse. Doktrinen är en icke-auktoritativ rättskälla. Det innebär inte att doktrinen betydelse ska underskattas. I praktiken kan doktrinen, i sin egenskap av kvalificerat diskussionsinlägg, få mycket stor betydelse och rentav en auktoritativ tyngd.¹² Doktrinen kan ses en kompletterande rättskälla då den återger en samlad bedömning av rättens innehåll.¹³

Denna framställning utgår till stor del från doktrin som författats av framstående rättsvetare på området som exempelvis Hellner, Radetzki, Bengtsson och Schultz. Eftersom *compensatio lucri cum damno* tidigare inte har avhandlats i någon större utsträckning har jag också använt äldre doktrin. Äldre doktrin kan auktoritetsmässigt sägas vara av lägre dignitet än

⁹ Lehrberg (2010) s.167.

¹⁰ Lehrberg (2010) s.167.

¹¹ Jareborg (2004) s.8.

¹² Lehrberg (2010) s.89 och s.169.

¹³ Bernitz m.fl. (2010) s.179.

nyare framställningar.¹⁴ Jag har dock funnit det vara av vikt att fylla ut luckor, ge stöd i andras resonemang samt att föra in fler perspektiv med stöd av dessa.

Praxis har till viss del också varit av betydelse för framställningen. Det finns emellertid inget fall där Högsta domstolen uttryckligen tillämpat *compensatio lucri cum damno*. Praxis från Högsta domstolen är den rättskälla som efter lagstiftning och förarbeten står högst i rättskällehierarkin. Därefter kommer doktrin samt underrättspraxis.¹⁵ Flertalet refererade fall är äldre och av vissa framgår det inte uttryckligen att det är *compensatio lucri cum damno* domstolen resonerar kring. Det kan av äldre prejudikat ibland vara svårt att fastställa vilken exakt frågeställning och utifrån vilka rättsfakta ett prejudikat meddelats.¹⁶ Även om det inte refererats direkt till principen har fallen diskuterats i doktrin i samband med *compensatio lucri cum damno*. Fallen handlar också om avdrag för fördelar. Jag menar därför att dessa får relevans i sammanhanget.

Det har i uppsatsen även refererats hovrättspraxis. Hovrättsfallet RH 2010:33 uppfattar jag har varit av stor betydelse, särskilt på grund av att hovrätten faktiskt tillämpade principen och resonerade kring principens innebörd. Det är främst de högsta instansernas avgöranden som tillmäts prejudikatvärde. Hovrättsdomar har i regel inte samma tyngd.¹⁷ Har en fråga inte avgjorts i högsta instans kan dock hovrättspraxis få betydelse. Det finns en tendens hos domstolarna att följa avgöranden från hovrätterna i frågor som inte varit föremål för högsta instans.¹⁸ Hovrätten kan därför sägas ha ett visst ansvar för prejudikatbildningen. Ansvar är dock långt ifrån lika betydelsefullt som Högsta domstolens.¹⁹ Sedan november 2008, i samband med En modernare rättegång-reformen²⁰ ställs också numera, som

¹⁴ Lehrberg (2010) s.169.

¹⁵ Lehrberg (2010) s.87ff.

¹⁶ Lehrberg (2010) s.151.

¹⁷ Lehrberg (2010) s.141ff.

¹⁸ Lehrberg (2010) s.143.

¹⁹ Ekelöf och Edelstam (2009) s.11ff.

²⁰ Se Prop. 2004/05:131.

huvudregel, ett krav på prövningstillstånd till hovrätten.²¹ Mer betydelsefulla avgöranden publiceras i den särskilda rättsfallsförteckningen ”Rättsfall från Hovrätterna”, (RH).²²

En del prejudikat avslutas med ett särskilt tillägg. I uppsatsen hänvisas det till två sådana vilka jag finner har varit av betydelse.²³ Det kan diskuteras vilket rättskällevärde dessa har. I regel har dessa inte samma tyngd som själva domen.²⁴ Ett tillägg eller ett yttrande kan bidra med värdefull information för hur domstolen som helhet eller dess majoritet resonerat. Det kan också bidra till en djupare insikt och förståelse av problemställningen i ett avgörande.²⁵

I uppsatsen hänvisas det inte bara till svensk rätt. Även skandinavisk praxis och juridisk doktrin förekommer. Uppsatsen har dock inget komparativt syfte. Skadeståndsrätten och förmögenhetsrätten i stort grundar sig på en gemensam nordisk rättstradition där samnordiska lagstiftningssamarbeten och lagberedningar förenat våra rättsordningar på området.²⁶ Då principen om *compensatio lucri cum damno* inte är en lagfäst princip och dessutom sparsamt behandlad i svensk praxis och doktrin menar jag att det har varit av betydelse att fylla ut samt finna stöd i de resonemang och förklaringar som genomgående presenteras. De skandinaviska rättskällorna som används blir därför relevanta. Danska eller norska rättskällor är möjligen inte formellt prejudicerande, men när de juridiska relationerna till våra närliggande länder är så pass starka är det hithörande att även ta dessa rättskällor på allvar.²⁷

1.4 Avgränsning

En avgränsning kommer göras såtillvida att uppsatsen inte innefattar någon djupare analys av skadeståndsberäkningen. Fokus ligger på principen om

²¹ Wersäll och Heimer (2012) s.835.

²² Lehrberg (2010) s.136-137.

²³ Se NJA 2011 s.576 och NJA 1990 s.705.

²⁴ Lehrberg (2010) s.155.

²⁵ Calissendorff, Lambertz och Lindskog (2012) s.318.

²⁶ Ståhlberg och Karhu (2014) s.2ff.

²⁷ Skjefstad (2016) s.63.

compensatio lucri cum damno och dess innebörd i svensk rätt. Principen kan sägas tillhöra en del av skadeståndsberäkningen, men av utrymmesskäl och med hänvisning till att en djupare analys saknar relevans för uppfyllandet av denna framställnings syfte lämnas alltså detta utanför. Det korta avsnittet om skadeståndsberäkningen som presenteras i uppsatsen anser jag är en tillräcklig introduktion för att bidra till en grundläggande förståelse.²⁸

Principen om compensatio lucri cum damno är tillämplig både i inom- och utomobligatoriska förhållanden.²⁹ I ett inomobligatoriskt förhållande har den skadelidande endast rätt till sin faktiska nettoförlust och hänsyn ska tas till den vinst en skadelidande eventuellt gör på grund av motpartens kontraktsbrott.³⁰ Denna uppsats kommer dock att behandla compensatio lucri cum damno utifrån den utomobligatoriska skadeståndsretten. Den svenska avtalsrätten vilar på avtalsfrihet vilket innebär att avtalsparter fritt kan avtala vad som ska gälla dem emellan.³¹ Detta kan innebära att skadeståndsberäkningen ser annorlunda ut än i ett utomobligatoriskt förhållande där skadeståndslagen³² sätter ramarna för ersättningens storlek. Vilka problem som kan uppstå i skadeståndsberäkningen, och hur eventuella fördelar fastställs och avräknas i ett inomkontraktuellt förhållande kommer således att lämnas utanför denna uppsats.

Uppsatsen behandlar endast principen om compensatio lucri cum damno i förhållande till person- och sakskada. Ren förmögenhetsskada och kränkning är enligt skadeståndslagen också skador för vilka skadestånd kan utgå. Ren förmögenhetsskada kommer att lämnas utanför uppsatsen av utrymmesskäl. Vid kränkning torde principen inte ha någon tillämpning och behandlas därför inte.

Principen om obehörig vinst kommer endast att behandlas översiktligt för att ge en bakgrund och en förståelse till frågeställningen om vilket

²⁸ Se avsnitt 2.1.

²⁹ Iversen (2000) s.733, Karlgren (1982) s.29.

³⁰ Munukka, Köplag (1990:931), kommentar till 67 §, not 270, 2019-03-03.

³¹ Ramberg och Ramberg (2016) s.29.

³² SFS (1972:207) Skadeståndslag.

förhållande obehörig vinst-principen har till principen om compensatio lucri cum damno. En djupare analys av vilken ställning obehörig vinst-principen har i svensk rätt kommer inte att göras.

Det femte kapitlet i uppsatsen behandlar frågan om hur tillämpandet av avdrag för fördelar sker samt kommer till uttryck i försäkringsrätten. Uppsatsen syftar inte till att på djupet behandla de relativt invecklade reglerna om exempelvis samordningsförmåner. Kapitlet fokuserar istället övergripande på hur compensatio lucri damno kommer till uttryck eller får direkt betydelse i försäkringsrättsliga sammanhang.

Avslutningsvis kan sägas att en avgränsning också kommer att göras mot expropriationsrätten. Principen om compensatio lucri cum damno har kodifierats i den så kallade ”influensregeln”.³³ Regeln återfinns i 4 kap. 2 § expropriationslagen.³⁴ Paragrafen reglerar frågan om i vilken utsträckning löseskilling eller intrångsersättning vid expropriation ska påverkas av den eventuella värdeinverkan det kan medföra för ett företag vars fastighet exproprieras och när denna fastighet stigit i marknadsvärde.³⁵ Expropriationsrätten utgör ett eget rättsområde och problem kring expropriationsersättning förefaller inte naturligt att behandla i denna skadeståndsrättsliga framställning och avgränsas därför.

1.5 Disposition

Efter detta inledande första kapitel följer uppsatsens andra kapitel om skadeståndets bestämmande. Inledningsvis i kapitlet ges en kort beskrivning om skadeståndets bakomliggande syften samt en allmän introduktion till skadeståndsberäkningen. Härfter följer ett avsnitt som går in på principen om compensatio lucri cum damno och förutsättningarna för dess tillämpning. Detta avsnitt följs av en redogörelse om var bevisbördan

³³ Schultz (2007) s.484.

³⁴ SFS (1972:719) Expropriationslag.

³⁵ Dahlsjö, Hermansson och Sjödin (2010) s.246.

placeras och vilket beviskrav som ställs upp för den som gör gällande principens tillämpning.

I det tredje kapitlet utreds frågorna kring de skadeståndsrättsliga kraven på kausalitet och adekvans i förhållande till *compensatio lucri cum damno*. Det inledande avsnittet beskriver allmänt dessa begrepp inbördes och vilken betydelse de har i skadeståndsrättsliga sammanhang. Det följande avsnittet syftar till att redogöra, särskilt adekvanslärans, betydelse i tillämpningen av *compensatio lucri cum damno*.

I det fjärde kapitlet behandlas principen om obehörig vinst och hur denna princip förhåller sig till *compensatio lucri cum damno*. Till att börja med ges en grundläggande introduktion till principen om obehörig vinst. Detta följs sedan av en närmare redogörelse om vilken relation obehörig vinstprincipen har till principen *compensatio lucri cum damno*.

Uppsatsens femte kapitel innehåller den försäkringsrättsliga delen av denna framställning. Kapitlet inleds med ett avsnitt som behandlar frågorna om samordning och kumulering av olika försäkringslösningar. De efterföljande avsnitten tar sikte på hur principen om *compensatio lucri cum damno* kommer till uttryck i försäkringsrätten samt vilken betydelse den får i egendoms- respektive ansvarsförsäkringen.

Gemensamt för samtliga kapitel är att dessa avslutas med en analys. Uppsatsen har disponerats på så vis av framställningstekniska skäl. Enligt min mening underlättar det för läsaren att kontinuerligt få ta del av mindre delanalyser direkt efter varje kapitel. Det avslutande sjätte kapitlet sammanfattar kortfattat de svar på frågeställningarna som föregåtts av respektive analysavsnitt. För en djupare analys hänvisas härifrån åter till respektive analysavsnitt. I det avslutande kapitlet presenteras också slutligen några egna utvecklade tankar och reflektioner om vad som framkommit.

2. Skadeståndets bestämmande

2.1 Allmänt om skadeståndsberäkningen

Ett skadestånd har i huvudsak två syften. Dels det preventiva syftet, dels det reparativa syftet. Det preventiva syftet uppnås genom vetskapen om risken att bli skadeståndsskyldig om någon handlar på ett sådant sätt som kan orsaka skada. Det reparativa syftet uppnås genom den ersättning en skadevållare kan komma att åläggas utge till den skadelidande. Ersättningen syftar till att möjliggöra en reparation av uppkommen skada.³⁶

Den grundläggande principen och den principiella utgångspunkten vid skadeståndsberäkningen är att den skadelidande så långt som möjligt ska försättas i samma ekonomiska situation som om någon skada aldrig inträffat.³⁷ Det framhålls att skadeståndsrätten vilar på principen om att full ersättning ska utgå för en skada. Detta är något som korresponderar med det skadeståndets reparativa syfte.³⁸ Principen om full ersättning får sägas vara internationell då den utgör en grund, inte bara i skandinavisk skadeståndsrätt, utan även i tysk, fransk och engelsk rätt.³⁹ Grundidén om full ersättning är generell och utgångspunkten är densamma såväl vad gäller sak- som personskada.⁴⁰

Att skadeståndsberäkningen ska ske enligt principen om full ersättning är emellertid en oprecis idé. Här ges inga svar på konkreta metoder för hur själva skadeståndsberäkningen ska gå till. Principen har beskrivits som alltför övergripande och hur skadeståndsberäkningen ska ske är inte alltid en självklarhet.⁴¹ Frågan brukar därför diskuteras med utgångspunkt i den så kallade differensläran. Kortfattat innebär differensläran att en jämförelse

³⁶ Radetzki (2014) s.13.

³⁷ Prop. 1975:12 s.99, Hellner och Radetzki (2018) s.343, Karlgren (1972) s.195-196, Andersson (1993) s.458.

³⁸ Radetzki (2014) s.61, Schultz (2009a) s.858, Prop. 1975:12 s.99, NJA 2016 s.945.

³⁹ Radetzki (2012) s.16.

⁴⁰ Bengtsson och Strömbäck (2018) s.423.

⁴¹ Skjefstad (2016) s.75, Bengtsson och Strömbäck (2018) s.423, Radetzki (2012) s.16-17.

görs mellan den skadelidandes ekonomiska situation före samt efter skadehändelsen. Skadeståndet ska sedan motsvara den ekonomiska differensen.⁴² Vad gäller differensläran råder det olika åsikter om vilken användbarhet den har. En strikt tillämpning av differensläran skulle innebära att alla ekonomiska fördelar skulle föranleda avräkningar på skadeståndet. I de fall avräkning inte ska ske enligt gällande rätt, exempelvis när försäkringsersättning kumuleras med skadeståndet⁴³, visar på att en stringent tillämpning av differensläran kan vara missvisande.⁴⁴

Om full bevisning inte kan föras eller om det finns svårigheter att föra bevisning, exempelvis bevisning om förhållanden som kan komma att påverka den ekonomiska situationen som behöver jämföras vid skadeståndsberäkningen, kan domstolen uppskatta en skada till ett belopp som anses skäligt med stöd av 35 kap. 5 § rättegångsbalken.⁴⁵ Detta innebär dock inte att en part är befriad från skyldigheten att framlägga den utredning och bevisning som skäligen kan krävas.⁴⁶

Nedan följer kortfattat något om de ersättningsgilla skadorna enligt skadeståndslagen med undantag från vad som avgränsats i denna framställning.⁴⁷

2.2 Ersättning vid sakskada

Med begreppet sakskada avses skada på fysiska föremål. Med sakskada jämställs också en förlust av ett föremål. Detta även om förlusten endast är tillfällig.⁴⁸

Skadestånd med anledning av sakskada omfattar enligt 5 kap. 7 § skadeståndslagen ersättning för sakens värde, reparationskostnad och

⁴² Hellner och Radetzki (2018) s.343-344.

⁴³ Se närmare under avsnitt 5.1.

⁴⁴ Radetzki (2012) s.19.

⁴⁵ SFS (1942:740) Rättegångsbalk.

⁴⁶ Se NJA 2005 s.180.

⁴⁷ Se avsnitt 1.4.

⁴⁸ Prop. 1972:5 s.579-580.

värdepåminskning. Ersättning för sakens värde blir aktuellt vid en totalskada. Totalskada föreligger om egendomen är försvunnen eller så pass förstörd att en reparation inte är möjlig.⁴⁹ Hur sakens värde fastställs framgår dock inte av bestämmelsen. I förarbetena har det hänvisats till att denna fråga får bedömas enligt vedertagna principer. En sådan vedertagen princip är att full ersättning ska utgå för det förmögensvärde som gått förlorat.⁵⁰ Återanskaffningskostnaden används därför som huvudregel vid bestämmandet av ersättningen.⁵¹ Med återanskaffningskostnaden avses kostnaden för återanskaffning av en ny egendom av samma slag med avdrag för ålder och bruk.⁵² Denna huvudregel överensstämmer väl med vad 6 kap. 2 § försäkringsavtalslagen⁵³ föreskriver om egendomsvärdering. Försäkringsrätten är generellt en viktig utgångspunkt och en vägledning när det gäller värderingsfrågor inom skadeståndsrätten.⁵⁴

Vid partiella skador är huvudregeln att den skadelidande ska ersättas med ett belopp som motsvarar kostnaden för att reparera vad som skadats.⁵⁵ Med partiella skador avses egendom som är skadad, men som fortfarande finns kvar och där det är möjligt samt att föredra att reparera den skadade egendomen.⁵⁶ Detta är något som också korrelerar med den skadelidandes plikt att begränsa sin skada.⁵⁷ I det fall reparationskostnaden väsentligt skulle överstiga återanskaffningskostnaden kan ersättningen istället bestämmas till återanskaffningskostnaden.⁵⁸ Det finns dock undantag. Högsta domstolen fann i avgörandet NJA 2001 s. 65 att ett skadestånd med anledning av skada på ett sällskapsdjur, vilket är att betrakta som en sakskada, i allmänhet inte kan bedömas som vilken skada som helst. Ett skadestånd avseende vård, det vill säga reparation, för djuret som överstiger djurets ekonomiska värde ansågs ersättningsbart. Ofta innebär det att

⁴⁹ Radetzki (2012) s.24, NJA 2016 s.945.

⁵⁰ Radetzki (2011) s.634, Prop. 1972:5 s.580, Prop. 1975:12 s.99.

⁵¹ Se NJA 2016 s.945.

⁵² Bengtsson och Strömbäck (2018) s.424.

⁵³ SFS (2005:104) Försäkringsavtalslag.

⁵⁴ Radetzki (2012) s.67.

⁵⁵ Se NJA 2016 s.945.

⁵⁶ Radetzki (2012) s.116, NJA 2016 s.945.

⁵⁷ Radetzki (2012) s.117.

⁵⁸ Se NJA 1971 s.126.

ersättningsföremålet drabbats av en värdeminskning på grund av att det behövs repareras. I sådana fall berättigas den skadelidande även ersättningen för motsvarande värdeminskning.⁵⁹

Vidare föreskriver 5 kap. 7 § skadeståndslagen att ersättning även kan komma att omfatta andra kostnader till följd av skadan. Exempel är utgifter för transporter av skadat föremål, hotellkostnader, besiktningkostnader eller värderingskostnader. Även andra kostnader som inte skäligen kunnat undvikas samt kostnader som uppstått för att uppfylla skadebegränsningsplikten kan ersättas.⁶⁰ Här kan tilläggas att skadeståndsrätten skiljer sig från försäkringsrätten. Enligt 6 kap. 1 § försäkringsavtalslagen utgår som huvudregel endast ersättning för själva värdet för den skadade eller förlorade egenomen. Bestämmelsen är emellertid dispositiv. Således kan annat framgå av försäkringsavtalet. Bestämmelsen är inte tillämplig vid en ansvarsförsäkring eftersom ersättningen genom en ansvarsförsäkring bestäms enligt skadeståndsrättsliga regler.⁶¹ Slutligen kan skadeståndet enligt 5. Kap 7 § skadeståndslagen även innefatta ersättning för inkomstförlust eller intrång i näringsverksamhet.

Huvudregeln är att ideell skada inte ersätts vid saksador. Med ideell skada avses skada som inte är av direkt ekonomisk natur. Endast ekonomisk skada, som kan värderas i pengar efter en allmänt accepterad måttstock, är ersättningsbar. Gränsdragningen mellan ekonomisk skada och ideell skada är något som ofta kan orsaka problem.⁶²

2.3 Ersättning vid personskada

Vad som avses med personskada definieras liksom sakskada inte heller i lagtext. Vad som utgör en personskada lämnades enligt motiven till

⁵⁹ Prop. 1972:5 s.580.

⁶⁰ Bengtsson och Strömbäck (2018) s.428, Prop. 1972:5 s.580.

⁶¹ Utterström, Försäkringsavtalslag (2005:105), kommentar till 6 kap. 1 §, not 273, 2019-02-21, Se även avsnitt 5.2.

⁶² Hellner och Radetzki (2018) s.353, Karlgren (1972) s.195, Rodhe (1956) s.478, Radetzki (2012) s.36ff. Prop. 2000:01:68 s.17, SOU 1992:84 s.31 med hänvisningar.

rättstillämpningen.⁶³ Till personskador hör fysiska förändringar av kroppen, exempelvis ett brutet ben, sårskador med mera. Påverkan på kroppens inre funktioner såsom infektioner och förgiftningar kan också definieras som en personskada.⁶⁴ Till personskada hör också psykiska defekter, exempelvis chocktillstånd och efterföljande traumatiska neuroser under förutsättning att de är medicinskt påvisbara.⁶⁵

Enligt 5 kap. 1 § skadeståndslagen omfattar skadestånd till den som tillfogats personskada ersättning för sjukvårdskostnader och andra kostnader den skadelidande eventuellt ådragit sig till följd av skadan. Även kompensation i skälig omfattning till den som står den skadelidande särskilt nära kan utgå. Sjukvårdskostnader omfattar exempelvis vårdavgift, sjukgymnastik och medicin. Skadeståndet är endast avsett att ersätta det som inte kan ersättas från annat håll. Exempelvis bekostas sjukvården till övervägande del av socialförsäkringen.⁶⁶ Typexempel på andra ersättningsgilla kostnader är fördyrade resor till och från arbetet samt kostnader för tillsyn och underhåll av annan egendom som uppkommit till följd av en personskada.⁶⁷ En ytterligare ersättningsbar skada enligt bestämmelsen är ersättning för inkomstförlust. Ersättning för inkomstförlust ska motsvara ersättning för arbete som gått förlorat på grund av en personskada. I 5 kap. 1 § andra stycket skadeståndslagen ges vägledning i hur inkomstförlusten ska beräknas.

De ersättningsgilla skadorna som behandlats i det föregående avser ekonomisk skada i vedertagen mening. För personskador kan dock, till skillnad från vid saksador, ersättning för ideell skada utgå. Enligt bestämmelsen kan fysiskt och psykiskt lidande av övergående natur, det vill säga sveda och värk, ersättas. Sveda och värk kan ersättas under tiden för

⁶³ Prop. 1972:5 s.576.

⁶⁴ Hellner och Radetzki (2018) s.359.

⁶⁵ Bengtsson och Strömbäck (2018) s.199-200.

⁶⁶ Bengtsson och Strömbäck (2018) s.211-212.

⁶⁷ Bengtsson och Strömbäck (2018) s.215.

akut sjukdom. Ersättning för lyte eller andra stadigvarande men kan ersättas under tiden för motsvarande invaliditet.⁶⁸

2.4 Avdrag för fördelar och compensatio lucri cum damno

I enlighet med vad som framhållits under avsnitt 2.1 är utgångspunkten att den skadelidande ska erhålla full ersättning för sin skada och så långt som möjligt försättas i samma ekonomiska situation som om skada aldrig inträffat. Detta anknyter till skadeståndets reparativa funktion. Principen om full ersättning innebär att skadeståndets bestämmande ska anpassas till skadans faktiska storlek. Detta innebär att den skadelidande varken ska under- eller överkompenseras. Principen ger därför ett indirekt stöd för att avdrag för fördelar kan komma att ske.⁶⁹ I svensk rätt finns en traditionellt grundmurad skepsis mot att en skadelidande ska kunna gå ekonomiskt vinnande ur en ersättningsreglering.⁷⁰

Vissa fördelar räknas av enligt reglerna för skadeståndsberäkningen i skadeståndslagen.⁷¹ I 5 kap. 3 § skadeståndslagen föreskrivs att vid bestämmandet av skadestånd för inkomstförlust i samband med personskada ska förmåner den skadelidande erhållit i form av försäkringsersättning enligt socialförsäkringsbalken⁷² eller andra likartade förmåner avräknas från skadeståndet. Avräknas gör även ersättning som den skadelidande erhållit i form av pensionsersättning, sjuklön eller annan periodisk ersättning. Detta om en sådan förmån utbetalats direkt av en arbetsgivare eller ersatts ur en försäkring där försäkringspremien är betald av arbetsgivaren. Syftet med bestämmelsen är att undvika att den skadelidande ges fördel i form av dubbel ersättning och därmed överkompenseras.⁷³

⁶⁸ Hellner och Radetzki (2018) s.374-375.

⁶⁹ Radetzki (2012) s.120-121, Schultz (2009a) s.847, Karlgren (1972) s.206-207.

⁷⁰ Schultz (2013) s.520-521.

⁷¹ Se närmare under avsnitt 5.1.

⁷² SFS (2010:110) Socialförsäkringsbalk.

⁷³ Bengtsson och Strömbäck (2018) s.291, Radetzki (2012) s.204, Hellner och Radetzki (2018) s.373.

Principen om *compensatio lucri cum damno* blir aktuell och kan åberopas när det inte finns ett uttryckligt lagstöd för avräkning av fördelar.⁷⁴ Med stöd av principen kan alltså en avräkning för fördelar göras vid skadeståndets bestämmande.⁷⁵ Principen är endast tillämplig i förhållandet mellan en skadeståndsskyldig och en skadelidande.⁷⁶ Principen tillämpas endast på uppenbara fördelar som står i nära samband med det ursprungliga skadevållandet.⁷⁷ En ytterligare begränsning är att en avräkning enligt *compensatio lucri cum damno* inte tillämpas på annat än fördelar som är ekonomiskt mätbara.⁷⁸

Begränsningen till att endast ekonomiskt mätbara fördelar kan bli föremål för avdrag har bekräftats i praxis. Fallet NJA 1990 s. 705 gällde en ren förmögenhetsskada. Börje L stod som ägare till en fastighet. Efter att kommunen gjort en radonmätning av fastigheten gjordes bedömningen att fastigheten var en sanitär olägenhet. Kommunens hälsovårdsnämnd rekommenderade Börje L att installera ett värmeåtervinningssystem i syfte att sänka radonhalter. Kommunen förmedlade en kontakt för finansiering och installation. En installation av anläggningen skedde vid ett senare tillfälle. Det visade sig dock att installationen var onödig då kommunen i sin myndighetsutövning, inte ursäktligt, blandat ihop begrepp och felaktigt bedömt gällande radonnormer. Efter en noggrannare bedömning var fastigheten inte att anse som en sanitär olägenhet. Kommunen erkände sig skadeståndsskyldig då Börje L på kommunens uppmaning köpt och installerat anläggningen i onödan. Kommunen gjorde dock gällande att installationen medfört en standardhöjning av fastigheten och yrkade att avdrag från skadeståndet ska ske med ett belopp motsvarande standardhöjningen. Högsta domstolen menade att kommunen inte lyckats visa att installationen lett till någon standardhöjning av fastigheten eller att installationen i övrigt medfört någon ekonomisk fördel. Det fanns därför

⁷⁴ Hellner och Radetzki (2018) s.356.

⁷⁵ Schultz (2013) s.523.

⁷⁶ Jfr NJA 2011 s.548.

⁷⁷ Se närmare under 3.2 om principens förhållande till adekvansläran.

⁷⁸ Skjefstad (2016) s.372, Schultz (2013) s.524, Radetzki (2014) s.79.

ingen grund att göra en avräkning på skadeståndsbeloppet avseende den påstådda fördelen. I ett tillägg till domskälen menade justitierådet Nilsson att när det gäller *compensatio lucri cum damno* bör det stå klart att fördelar som inte är av någon ekonomisk vinning inte heller kan komma att bli aktuella för avdrag.

Det finns fler exempel i praxis som bekräftar begränsningen till att endast ekonomiskt mätbara fördelar kan bli föremål för avdrag. Avgörandet NJA 1993 s. 753 gällde en sakskada. Åklagare yrkade ansvar för Benny J då han på sin fastighet, utan tillstånd och av oaktsamhet, till viss del avlägsnat och rubbat en fast fornlämning vilken kom till skada. Riksantikvariatämbetet yrkade därför skadestånd. Benny J gjorde i skadeståndsdelen gällande att Riksantikvariatämbetet getts en fördel i form av arkeologiska kunskaper efter det att en nödvändig arkeologisk undersökning gjorts kring skadeområdet. Med anledning av detta skulle skadeståndet därför sättas ned med beaktande av denna påstådda fördel. Högsta domstolen fann att den ytterligare kunskap som kommit Riksantikvarieämbetet till del inte kunde antas ha något kommersiellt intresse. Då någon ekonomisk vinning således inte kunde visas fanns inte heller någon fördel att avräkna på skadeståndet. I avgörandet Rt 2013 s. 116 från norsk høyesterett medgavs inte heller ett avdrag för den historiska kunskap som den skadelidande påstått förvärva till följd av en liknande skadehändelse med samma omständigheter.

En ekonomisk fördel kan även uppstå då en värdeökning skett till följd av en reparation. Som framhållits ovan under avsnitt 2.2 ligger ofta reparationskostnaden till grund för beräkningen av skadeståndet vid partiella saksador. Något stöd för att göra avräkning på reparationskostnaden finns inte i skadeståndslagen. Däremot ger 6 kap. 2 § försäkringsavtalslagen uttryckligt stöd för detta.⁷⁹ I ett utomobligatoriskt skadeståndsförhållande ger *compensatio lucri cum damno* stöd för att göra avdrag på ersättningen för reparationskostnaden, exempelvis vid en värdehöjande reparation.⁸⁰

⁷⁹ Se närmare under avsnitt 5.3.

⁸⁰ Radetzki (2012) s.119ff.

Principen torde också få störst betydelse vid partiella skador enligt Hellner.⁸¹

Avgörandet i NJA 1955 s. 89 II rörde just frågan om avräkning på reparationskostnaden. Mejeriarbetaren Kurt W kom körande i västlig riktning varpå han i en skarp vänsterkurva körde av vägen och sedermera ned i diket. Den skadade lastbilen reparerades och försågs med en ny förarhytt. Ångermanland Mejeriförening gjorde gällande statens ansvar i egenskap av väghållare och yrkade skadestånd motsvarande reparationskostnaden. Staten bestred en del av skadeståndsyrkandet. Staten menade att lastbilens värde till följd av reparationen ökat och att ett avdrag på reparationskostnaden därför skulle göras. Högsta domstolen fann att lastbilen faktiskt ökat i värde med 300 kr. Den omständigheten medförde att en avräkning på reparationskostnaden gjordes med ett motsvarande belopp. Högsta domstolen refererade emellertid aldrig uttryckligen till *compensatio lucri cum damno*.

I mål T-942-14, Hovrätten över Skåne och Blekinge, reducerade hovrätten skadeståndsbeloppet och konstaterade, liksom ovan, att *compensatio lucri cum damno* ger stöd för att göra avdrag på reparationskostnaden om reparationen medfört en ekonomisk fördel. Reparationen i detta fall hade medfört inbesparingar av kostnader för skötsel och underhåll av en kommersiell fastighet. En reducering av det yrkade beloppet gjordes med femton procent. Målet avgjordes slutligen av Högsta domstolen i NJA 2016 s. 945, dock rörde prövningen inte *compensatio lucri cum damno*.

Hovrättsfallet RH 2010:33 hade sin bakgrund i en osämja mellan två grannar. Den ena grannen orsakade den andre skada genom att hälla ut motorolja på dennes ena husgavel. Den skadelidande yrkade ersättning för kostnaden motsvarande en ommålning, det vill säga en reparation, av hela huset. Den skadelidande gjorde gällande att en ommålning av endast den skadade husgaveln skulle innebära betydande skillnader i färgnyans

⁸¹ Hellner (1965) s.232.

väggarna emellan. Skadevällaren medgav ett skadestånd som motsvarade endast kostnaden för ommålning av den skadade husgaveln. Skadevällaren gjorde gällande att i det fall den skadelidandes talan gavs bifall skulle det innebära att denne hamnade i en bättre ekonomisk situation än om skadan aldrig inträffat varför en avräkning på skadeståndet ska ske ned till det medgivna beloppet.

Hovrätten konstaterade att den skadeståndsrättsliga principen *compensatio lucri cum damno* kan sägas innebära att i den mån ett skadestånd skulle medföra att den skadelidande hamnar i en bättre situation än före skadan, kan avdrag göras för den nytta skadan också medfört. Ostridigt i målet var att huset var i dåligt skick och att huset inte målats om på länge. Enligt hovrätten skulle en ommålning av hela huset innebära en inte oväsentlig förbättring av fastigheten. I det fall den skadelidande fick hela kostnaden för ommålningen ersatt skulle denne ha försatts i en ekonomiskt bättre situation än innan inträffandet för skadan. Hovrätten gjorde därför ett, inte obetydligt, avdrag från det yrkade skadeståndet.

När det gäller personskador har frågan om avdrag för ekonomiska fördelar, som inte avräknas direkt enligt lag, aktualiserats i en del äldre rättsfall. I avgörandena NJA 1959 s. 181 och NJA 1941 s. 482 avräknade Högsta domstolen inbesparade levnadskostnader under tiden då den skadelidande vistats på sjukhus. Att avräkning för fördelar kan komma att göras i sådana fall har även uttrycks i de senare motiven.⁸² Vid personskada har det också prövats huruvida exempelvis gåvor och insamlingar till den skadelidande kan medföra avdrag.⁸³ Högsta domstolen har ansett att sådana ekonomiska fördelar inte kan föranleda avräkning, men på grund av att dessa inte ansetts stå i adekvat följd till skadan.⁸⁴

⁸² Prop. 1975:12 s.151.

⁸³ Se NJA 1947 s.586, NJA 1943 s.618, NJA 1945 s.403.

⁸⁴ Se närmare under avsnitt 3.2.

2.5 Bevisbörda och beviskrav avseende fördel

Vid ett utomobligatoriskt skadeståndsansvar gäller som huvudregel att den skadelidande har att bevisa att motparten handlat på ett skadeståndsgrundande sätt.⁸⁵ I skadeståndsrätten förekommer också ett så kallat presumtionsansvar vilket innebär att en svarande, omvänt från huvudregeln, är tvungen att exculpera sig.⁸⁶ Ett presumtionsansvar kan sägas vara en omkastad bevisbörda och uttrycks på sina ställen i lag. Ett sådant ansvar har även utvecklats i praxis.⁸⁷ Bevisbördan kan emellertid växla mellan parterna beroende på vilken fakta som ska bevisas. Inte sällan saknas det materiella regler om bevisbördans placering och frågan måste ofta avgöras utifrån mera allmänna utgångspunkter där praxis och doktrin har fått en stor betydelse.⁸⁸

Det uppkommer en bevisfråga när en skadevållare gör gällande att en fördel till följd av en skada ska räknas av. I NJA 2011 s. 576 diskuterar justitierådet Stefan Lindskog, i ett tillägg, bevisfrågan avseende bevisning av en fördel. Lindskog menar att det torde ankomma på skadevållaren att åberopa de omständigheter som kan medföra en avräkning på skadeståndet. I princip har skadevållaren också bevisbördan för sådana omständigheter.⁸⁹

Av NJA 1990 s. 705 som redogjorts för ovan framhölls i domskälen att kommunen inte lyckats visa att installationen medfört en ekonomisk vinning. I RH 2010:33, där hovrätten tillämpade principen, konstaterades det att när det gäller principen *compensatio lucri cum damno* så får bevisbördan för nyttan skadan medfört, samt nyttans storlek anses ligga hos skadevållaren.⁹⁰ Beträffande bevisning för fördelens storlek anförde hovrätten att det i förevarande mål saknades utredning om vilket värde en

⁸⁵ Heuman (2005) s.335, Hellner och Radetzki (2018) s.143.

⁸⁶ Heuman (2005) s.338.

⁸⁷ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s.88ff.

⁸⁸ Nordh (2012) s.784, Radetzki (2012) s.208.

⁸⁹ Se Lindskogs tillägg i p.33.

⁹⁰ Se även mål nr T-227-12, Hovrätten för Övre Norrland och mål nr T-720-10, Hovrätten Nedre Norrland.

ommålning av hela huset skulle medföra. Skadevållaren hade inte heller visat att storleken av fördelen skulle motsvara skillnaden mellan yrkat och medgivet belopp. Hovrätten uppskattade därför fördelen till 60 000 kronor.

Bevisbördans placering säger däremot ingenting om vilken styrka en viss bevisning måste ha för att en part ska nå framgång med sin talan. Ekelöf uttrycker de olika styrkorna i beviskravet med termerna antagligt, sannolikt, styrkt eller uppenbart.⁹¹ När det gäller tvistemål har det i både doktrin och praxis uttryckts att normalbeviskravet är att ett faktum måste anses vara styrkt.⁹² Vad gäller beviskravet avseende fördel menade Lindskog i sitt tillägg till NJA 2011 s. 576 att när tillräckligt utredningsmaterial avseende värdet av fördelen finns endast hos den skadelidande bör ett påstående från skadevållaren som framstår som sannolikt kunna läggas till grund för bedömningen. Detta om den skadelidande underlåter att lägga fram utredning som bevisar motsatsen. Lindskog menar dock att beviskravet kan variera beroende på vilka omständigheter som ligger för handen. Skjefstad framhåller att den skadevållande har att göra det sannolikt att en skada faktiskt lett till en fördel för den skadelidande.⁹³

2.6 Analys

Utgångspunkten vid fastställandet av ett skadestånds storlek är att den skadelidande ska försättas i samma ekonomiska situation som om en skada aldrig inträffat. En skadelidande ska varken under- eller överkompenseras. För att reglera detta finns exempelvis principen om att avdrag görs för ålder och bruk vid sakskada samt en uttrycklig lagregel i 5 kap. 3 § skadeståndslagen om avräkning på skadeståndet. Reglerna syftar till att den skadelidande inte ska överkompenseras.

När det inte finns ett lagstöd för att göra avdrag för fördelar blir principen om *compensatio lucri cum damno* aktuell. *Compensatio lucri cum damno*

⁹¹ Ekelöf, Edelstam och Heuman (2009) s.81-82.

⁹² Heuman (2005) s.66, Radetzki (2012) s.212, NJA 1993 s.764.

⁹³ Skjefstad (2016) s.392.

ger, i form av en allmän rättsprincip, stöd för att räkna av fördelar vid skadeståndets bestämmande. Principen om *compensatio lucri cum damno* kan därför sägas ha en kompletterande funktion och fungera som en extra säkerhetsventil för att den skadelidande inte ska överkompenseras.

Praxis från Högsta domstolen där avdrag gjorts med hänvisning till *compensatio lucri cum damno* saknas. NJA 1955 s. 89 II är dock ett exempel på där principen sannolikt tillämpades utan att det direkt refererades till den. I vart fall kan den tydligt urskiljas i domskälen. Rättsvetarna tycks vara eniga om att endast ekonomiskt mätbara fördelar kan bli aktuella för avdrag med stöd av *compensatio lucri cum damno*. Detta framgår också tydligt i refererad praxis, exempelvis NJA 1993 s. 753 och NJA 1990 s. 705. Även om skadan i det senare fallet rörde en ren förmögenhetsskada så får det anses ha bäring även vad gäller sak- och personskada. Jag ser ingen anledning till att fördelar som inte kan mätas ekonomiskt skulle behandlas annorlunda vad gäller en ren förmögenhetsskada.

I teorin kan det tänkas att ideella fördelar, alltså fördelar som inte är av direkt ekonomisk natur, kan uppkomma. Det kan exempelvis hända att den skadelidande blir en celebritet och kan profitera på sin skada. Jag tror dock att det skulle vålla stora värderingsproblem vid avräknandet om sådana typer fördelar kunde räknas av. Jag tycker därför att det är rimligt att *compensatio lucri cum damno*'s tillämpning är begränsad till fördelar som endast är ekonomiskt mätbara och vars värde kan fastställas med en objektiv metod.

Vid personskador har *compensatio lucri cum damno* en mer snäv tillämpning. Stöd för avräkning på skadeståndet för att förhindra fördel i form av dubbel ersättning avräknas redan basis av avräkningsregeln i 5 kap 3 § skadeståndslagen. Exempel på andra ekonomiska fördelar som uppstått till följd av en personskada finns enligt ovan refererad praxis, men

fördelarna i de fallen har på grund av bristande adekvans inte räknats av.⁹⁴ Äldre praxis har även gett stöd för att inbesparade levnadskostnader kan komma att avräknas skadeståndet då den skadelidande vistats på sjukhus. Idag behövs sannolikt inte *compensatio lucri cum damno* återopas för att avräkna den typen av ekonomisk fördel. Detta eftersom de senare förarbetena till skadeståndslagen ger direkt stöd för detta.

Vad gäller bevisfrågorna vid tillämpningen av *compensatio lucri cum damno* får både praxis och doktrin sägas lämna mycket till övers. Som framkommit ovan är ofta frågan om bevisbörda och beviskrav något som sällan framgår av materiella rättsregler utan är något som utformats i praxis och i doktrinen. Genom den praxis som föregått står det dock av allt att döma klart att den som gör gällande ett avräknande för en fördel har bevisbördan för denna fördel samt storleken av densamma. Detta är enligt min mening naturligt och en rimlig ordning. Det motsatta skulle innebära att den skadelidande åläggs ett presumtionsansvar där denna tvingas visa att den inte erhållit några fördelar. Ett sådant ansvar finner jag inga skäl till.

Det bör finnas en viss bevislättning i fråga om bevisning av fördelens storlek. Det kan i många fall tänkas vara svårt att föra tillfredsställande bevisning i fråga om storleken av motpartens fördel. Som framhållits kan domstolen enligt 35 kap. 5 § rättegångsbalken uppskatta skadans storlek om full bevisning inte kan, eller med svårighet, inte kan föras. Om bestämmelsen också innebär att rätten kan uppskatta storleken av en fördel är oklart. I RH 2010:33 uppskattade hovrätten fördelens storlek till ett skäligt belopp vid avräkningen då någon utredning eller bevisning inte framlagts av skadevållaren. Det framgår inte av domskälen, men det finns skäl att anta att hovrätten tillämpade 35 kap. 5 § rättegångsbalken och därmed gav skadevållaren en bevislättning.

När det gäller frågan om vilket beviskrav som ställs avseende uppkommen fördel samt storleken av den fördel som den skadelidande kan komma i

⁹⁴ Se närmare under kapitel 3.

åtnjutande av är det inte lika självklart. Ovissheten kan förklaras med att praxis på området generellt är sparsmakad och frågan om beviskravet är i synnerhet ingenting som tagits upp i det som finns att tillgå. Av Lindskogs tillägg framgår endast att beviskravet bör sättas lägre, det vill säga ned till sannolikt, i den situation där utredningsmaterialet beträffande värdet av fördelen endast finns hos den skadelidande. Lindskog utgår dock från ett exempel där det förefaller vara välmotiverat att sätta ned beviskravet. Vad som kan dras för slutsats av detta är oklart. Min egen analys är att beviskravet *sannolikt* inte bör gälla i samtliga situationer. Jag ser ingen anledning till att frånga det normala beviskravet i tvistemål som föreskriver att ett faktum ska vara styrkt. Självklart kan, precis som Lindskog exemplifierar samt gör gällande i sitt tillägg, beviskravet komma att variera beroende på hur omständigheterna ser ut i det enskilda fallet.

3. Kausalitet och adekvansläran

3.1 Adekvat kausalitet

För att ett skadeståndsrättsligt ansvar ska kunna anses föreligga krävs att det föreligger ett orsakssamband mellan den skadegörande handlingen och den uppkomna skadan. Detta krav på orsakssamband kallas med skadeståndsrättsliga termer för kausalitet.⁹⁵ Kravet på orsakssamband är generellt för hela skadeståndsrätten i fråga om förutsättningar för ansvar. Det är inte sällan en besvärlig uppgift att utreda huruvida kausalitetskravet är uppfyllt.⁹⁶

Det räcker emellertid inte med att den skadegörande handlingen står i orsakssamband till skadan. Den skadegörande handlingen ska därutöver ha orsakat skadan på ett adekvat sätt. Det ska således råda adekvat kausalitet mellan handling och skada.⁹⁷ Det blir därför en bedömning i två steg. Det första steget är frågan om kausalitet. Det andra steget blir frågan om kausaliteten är att bedöma som adekvat, den så kallade adekvansläran.⁹⁸ Det kan tänkas att en händelse kan utgöra orsak till flera olika skadeföljder. Om det endast krävdes kausalitet skulle det kunna få effekten av ett obegränsat skadeståndsansvar. Adekvanskravet finns därför till för att sätta en yttersta gräns för omfattningen av skadeståndsansvaret. Grunden för adekvanskravet ligger således i att skadeståndsansvar inte ska kunna åläggas vid exempelvis rena olyckshändelser eller för slumpmässiga och helt opåräkneliga följder. Kravet på adekvans innebär att endast beräknliga och i viss mån typiska följder av det skadegörande beteendet fångas in.⁹⁹ Inadekvata följder får den som lidit skada således själv bära.¹⁰⁰

⁹⁵ Radetzki (2014) s.26.

⁹⁶ Hellner och Radetzki (2018) s.187ff.

⁹⁷ Karlgren (1972) s.37, NJA 1993 s.41.

⁹⁸ Radetzki (2014) s.26.

⁹⁹ Prop. 1972:5 s.22.

¹⁰⁰ Hellner och Radetzki (2018) s.196, Radetzki (2014) s.30.

Huruvida en följd är adekvat eller inte ska bedömas objektivt. Hur skadan i subjektiv mening framstår för antingen den skadevällande eller den skadelidande är därför irrelevant.¹⁰¹ En fråga som uppstår är hur avgörandet om vad som är objektivt sker. Schultz belyser frågans relevans genom ett målande exempel. Om en bedömare som har Herkules närmast omänskliga kunskaper och insikter så kommer de flesta följder av ett skadegörande beteende kunna komma att objektivt bedömas som adekvata. Läggs istället ett mindre barns kunskaper och insikter till grund för vad som är att anse som objektivt kommer långt färre följder sannolikt att bedömas som adekvata.¹⁰² Det görs gällande att den objektiva bedömningen om vad som är adekvat istället ska utgå från en tänkt bedömares uppfattning. I doktrinen hänvisas till uppfattningen hos en klok eller särskilt framstående person som en objektiv måttstock. Följder som denne objektivt, i en efterhandsbedömning, skulle funnit som påräkneliga kan anses falla inom gränserna för vad som är adekvat.¹⁰³ Kravet på adekvat kausalitet är att betrakta som en allmän skadeståndsrättslig grundsats. Liksom frågan om kausalitet är frågan om en skadeföljd är adekvat ett klassiskt skadeståndsrättsligt problem.¹⁰⁴

3.2 Adekvansläran och compensatio lucri cum damno

Avräkning enligt compensatio lucri cum damno kan ske endast med anledning av fördelar som uppkommit till följd av skadan och som den skadelidande rent faktiskt erhållit. Det föreligger således ett grundläggande krav på kausalitet.¹⁰⁵ Att krav på kausalitet ställs i förhållande till en uppkommen fördel är självklart menar Hagström och Skjefstad.¹⁰⁶ Som beskrivits ovan krävs för skadeståndsrättsligt ansvar att kausaliteten adderas med kravet på adekvans. Detta innebär att endast fördelar som utgör en

¹⁰¹ Radetzki (2012) s.162,

¹⁰² Schultz (2010), s.32.

¹⁰³ Hellner och Radetzki (2018) s.198, Andersson (1993) s.101.

¹⁰⁴ Bengtsson och Strömbäck (2018) s.46-47.

¹⁰⁵ Schultz (2013) s.526.

¹⁰⁶ Hagström (2001) s.161, Skjefstad (2016) s.392.

påräknelig följd till den skadegörande handlingen kan bli föremål för avdrag. Fördelar som kan anses opåräkneliga, och därmed inadekvata, lämnas utan avseende.¹⁰⁷ Det är emellertid ovisst hur adekvanskravet förhåller sig mellan uppkommen skada och uppkommen fördel.¹⁰⁸

Hellner är av uppfattningen att endast uppenbara och påräkneliga fördelar av skadan kan bli aktuella för avdrag. Hellner gör gällande att *”tendensen torde vara att endast uppenbara fördelar och endast sådana som står i nära sammanhang med skadan beaktas”*.¹⁰⁹ Även Saxén för ett resonemang om att avdrag för fördelar kräver att denna fördel står i ett uppenbart och närliggande samband med den faktiska skadehändelsen.¹¹⁰

Radetzki menar att Hellners uttalande är svårtolkat. Detta särskilt när det gäller innebörden av påståendet att fördelen ska ha varit uppenbar. Radetzki menar att Hellner avser sambandet mellan skada och fördel, men att det inte är helt säkert att sambandskravet, alltså kausaliteten, också innebär ett krav på adekvans i detta sammanhang. Hellners påstådda krav på ett *”nära sammanhang”* kan tänkas innebära att det mellan skada och fördel inte får förekomma alltför många mellankommande händelser. Radetzki menar dock att det inte kan anses uteslutet att Hellner med uttrycket *”nära sammanhang”* direkt avsett att hänvisa till adekvansläran.¹¹¹ Tolkningen att Hellner menar att det ska göras en adekvansbedömning i den skadeståndsrättsliga bemärkelsen avseende förhållandet mellan skada och fördel uppfattar jag vara Skjefstads tolkning av Hellner.¹¹² Radetzki har själv uttryckt att det av allt att döma fordras att fördelen står i adekvat följd till den uppkomna skadan.¹¹³

¹⁰⁷ Radetzki (2012) s.198-199.

¹⁰⁸ Schultz (2013) s.526, Skjefstad (2016) s.393-394.

¹⁰⁹ Hellner och Radetzki (2018) s.356.

¹¹⁰ Saxén (1975) s.269.

¹¹¹ Radetzki (2012) s.200.

¹¹² Skjefstad (2016) s.392ff.

¹¹³ Radetzki (2014) s.79.

Schultz menar att den allmänna uppfattningen tycks vara att adekvansläran äger tillämpning i förhållandet skada och fördel, men att ett försök att pressa in Hellners uttryck ”nära sammanhang” i adekvanslärans argumentationsram kan framstå som onödigt krångligt. Schultz menar dock att det står klart att det inte räcker med att fördelaktiga konsekvenser måste vara förutsebara för avräkningsmöjlighet. Dessa ska även kunna anses vara närliggande. Schultz menar samtidigt att det finns starka skäl att hysa viss skepsis mot att adekvansläran spelar en central roll vid bedömningen.¹¹⁴

Uppfattningen om att avdrag för fördelar innefattar ett adekvanskrav delas inte av alla. Karlgren menar att det kan antas att en fördel som står i adekvat orsakssamband till den skadegörande handlingen kan bli föremål för avdrag. Karlgren menar vidare att detta är en naturlig uppfattning, men att detta inte är helt säkert.¹¹⁵ Karlgren utvecklar dock inte resonemanget vidare. Rodhe kan sägas ansluta sig till Karlgren och menar att det ibland görs gällande att en tillämpning av adekvat kausalitet följer med tillämpningen av *compensatio lucri cum damno*. Rodhe menar samtidigt att en tillämpning av adekvansläran i fråga om avdrag för fördelar är en missvisande och ytlig analogi.¹¹⁶ Rodhe och Karlgren får därför sägas tillhöra de författare som därmed menar att en adekvansbedömning i förhållande till fördelar ska tillämpas med försiktighet.¹¹⁷

Bengtsson förefaller ha en än mer sträng syn på sambandskravet. Bengtsson menar att en tillämpning av adekvansläran skulle kunna leda till alltför långtgående avräkningar. Det inte alltid är att föredra att en fördel ska kunna räknas av bara för att de är förutsebara. Bengtsson framhåller att ändamålssynpunkterna är andra i samband med avräkning för en fördel än vid typiska adekvansfrågor.¹¹⁸

¹¹⁴ Schultz (2013) s.527-528.

¹¹⁵ Karlgren (1972) s.207.

¹¹⁶ Rodhe (1956) s.476.

¹¹⁷ Skjefstad (2016) s.394.

¹¹⁸ Bengtsson (1991) s.234.

Något tydligt svar från Högsta domstolen avseende huruvida en tillämpning av adekvansläran ska göras även vid tillämpning av *compensatio lucri cum damno* har inte lämnats. Fallet NJA 1947 s. 586 gällde bland annat frågan om avräkning på skadeståndet då en insamling hade gjorts till den skadelidandes förmån. Frisörmästaren och landstormsfänriken F.W. skadades av en sprängladdning i samband med en militärövning. F.W. skulle i enlighet med övningsinstruktionerna kasta en sprängladdning mot en pansarbil. Just då uppenbarade sig civilister varför han dröjde med att kasta laddningen. Sprängladdningen hade redan antänts och exploderade varpå han drabbades av svåra kroppsskador. Motparten i målet var staten som arrangerade övningen. F.W. gjorde gällande att staten brustit i sin plikt att informera allmänheten om övningen. F.W. gjorde även gällande att staten inte i tillräcklig utsträckning hade informerat polisen så att de kunnat ombesörja med tillfredställande avspärningar. Högsta domstolen menade att det förelegat kausalitet mellan platsbefälhavarens otillräckliga information och skadan. Domstolen ansåg vidare det styrkt att olyckan inte skulle skett om polisen fått fullständiga upplysningar om övningen och därmed kunnat ordnat betryggande avspärningar. Vad gällde insamlingen yrkade staten avdrag från skadeståndet, dock inte uttryckligen med grund i *compensatio lucri cum damno*. Högsta domstolen anförde att insamlingen inte borde föranleda avdrag från statens ersättningsskyldighet, dock utan att resonera kring adekvans. Tingsrätten diskuterande, till skillnad från Högsta domstolen, huruvida insamlingen stod i adekvat orsakssamband till skadevållandet. Tingsrätten ansåg att insamlingen inte gjorde det. Hovrätten fann inga skäl att göra ändring i tingsrättens bedömning.

Det är troligt att adekvansläran kan ha varit avgörande för utgången i Högsta domstolen då insamlingen bedömts vara en inadekvat följd av skadevållandet enligt Radetzki.¹¹⁹ Andersson menar dock till skillnad från Radetzki, utan att direkt referera till fallet, att förklaringen till att en insamling till olycksoffer inte avräknas är på grund av att en sådan insamling inte syftar till ett återställande av skadan. Istället avser en

¹¹⁹ Radetzki (2014) s.80. Se även NJA 1943 s.618 och NJA 1945 s.403.

insamling att täcka ideell skada. Även om fördelen är en adekvat följd av skadan ska fördelen inte räknas av. Avgörande är om avräknandet motsvarar skadeståndsrättens skyddsändamål. Detta kan inte prövas med en sådan enkel modell som adekvansläran.¹²⁰

Under avsnitt 2.4 nämndes kort ett par avgöranden från Högsta domstolen som gällde avdrag för inbesparade levnadskostnader då den skadelidande befunnit sig på sjukhus. I dessa fall kan det däremot antas att domstolen ansett att fördelen, i form av inbesparade kostnader, är såväl en uppenbar som adekvat följd av skadan. Sådana fördelar har därför avräknats skadeståndet.¹²¹ Som också framhållits under avsnitt 2.4 ger de senare motiven till skadeståndslagen stöd för sådan avräkning. Idag torde därför ett återopande av *compensatio lucri cum damno* inte vara nödvändigt för att avräkna en sådan fördel.

I NJA 2011 s. 576 resonerade Lindskog i ett tillägg kring avdrag för fördelar och hämtade ledning ur *compensatio lucri cum damno*. Tillägget kan därför tänkas ha relevans för adekvansfrågan. Lindskog menade att en allmän utgångspunkt bör vara att avräkning kan ske om det är förenligt med ersättningsskyldighetens skyddsändamål. Exempelvis bör inte ett bidrag som syftar till kompensation som går utöver restitution avseende skadeföljderna föranleda avdrag.

I relativt ny norsk praxis har høyesterett uttryckt att när det gäller avräkning för fördelar enligt principen *compensatio lucri cum damno* ska en fördel inte ovillkorligt innebära avdrag. Det ställs krav på att fördelen ska ha uppstått som en adekvat följd genom den skadevällande händelsen.¹²²

¹²⁰ Andersson (1993) s.459-460.

¹²¹ Radetzki (2012) s.201. Se även NJA 1959 s.181 och NJA 1941 s.482.

¹²² Se Rt 2007 s.1415.

3.3 Analys

Med stöd i vad som anförts står det klart att kravet på kausalitet måste vara uppfyllt för att avdrag för fördelar överhuvudtaget ska komma på fråga. Vad det däremot råder viss oenighet om är frågan om, samt i vilken utsträckning som, även adekvansläran ska tillämpas i fråga om avdrag för en uppkommen fördel.

Radetzki menar att om fördelen är en direkt adekvat följd till den uppkomna skadan ska avräkning ske. En skadeståndsrättslig adekvansbedömning i förhållande till fördelen ska tillämpas. Min egen tolkning av Hellner och Saxén, som för ett liknande resonemang, är att en adekvansbedömning ska göras. För avräkningsmöjlighet ska den uppkomna fördelen alltså vara adekvat och stå i ett naturligt orsakssamband till skadehändelsen. Denna uppfattning förefaller överensstämma med vad Högsta domstolen i Norge framhöll i sina domskäl. Schultz ställer sig någonstans mittemellan och lämnar inget riktigt tydligt besked i frågan. Någon säker slutsats om var han ställer sig i frågan kan jag inte dra.

Andersson representerar synen om ett restriktivt förhållningssätt till adekvansläran i förhållandet till fördelar. Andersson för ett resonemang om att en allt för stringent tillämpning av adekvansläran kan komma att gå utöver skadeståndets ändamål. Lindskog kan, genom sitt resonemang i NJA 2011 s. 576, sägas ansluta sig till Anderssons uppfattning.

Rodhe och Karlgren förefaller också vara mer avståndstagande mot en tillämpning av adekvansläran. Exempelvis menar Rodhe att uppfattningen om adekvanslärans tillämpning är en ytlig och missvisande analogi. Deras resonemang är emellertid inte helt utvecklade och jag hittar två möjliga tolkningsalternativ. Menar Rodhe och Karlgren att det endast räcker med kausalitet? Detta innebär i sådant fall att avräkningar kan komma att ske i betydligt fler fall än om också ett krav på adekvans ställdes upp. En annan tolkning är att Rodhe och Karlgren är av samma uppfattning som

Bengtsson. Bengtsson är tydligare och uppställer ett strängare krav på orsakssamband i förhållandet mellan skada och fördel. Bengtsson, som jag tolkar det, menar att till och med en tillämpning av adekvansläran skulle kunna leda till alltför långtgående avräkningar då ändamålssynpunkterna är helt andra i samband med avräkning för en fördel än vid typiska adekvansfrågor. Det krävs här mer än att fördelen står i adekvat orsakssamband till skadan. Bengtsson menar att avdrag för fördelar inte alltid är att föredra. Således ges den skadelidande ett starkare skydd från avräkning på sin ersättning. Hur Bengtsson menar att sambandkravet ska bedömas i praktiken är oklart.

I det refererade fallet NJA 1947 s. 586 menar Radetzki att utgången i målet berodde på att insamlingen ansågs vara en inadekvat följd satt i relation till skadeorsaken, vilket även jag tycker mycket tyder på enligt domskälen. Andersson menar dock att en insamling inte avräknas på grund av att en sådan insamling inte har till syfte till att återställa skadan, utan att den endast avser att täcka ideell skada. Som konstaterats ovan har det bekräftats att endast ekonomiskt mätbara fördelar kan bli föremål för avräkning. Ideella fördelar, det vill säga fördelar som inte är ekonomiskt mätbara, ska inte räknas av skadeståndet. Här ställer jag mig frågade till om Radetzki tagit hänsyn till om det kan vara så, som Andersson verkar mena, att en insamling kan vara en ideell fördel eller om Radetzki utgått från att en ekonomisk insamling är en sådan ekonomiskt mätbar fördel som kan avräknas. Jag tycker dock att det ligger någonting i det Andersson anför. En ekonomisk insamling kan visserligen vara mätbar, men om insamlingen går utöver återställandet av skadan, skulle det då kunna vara att se som en ideell fördel? Som även framhölls under avsnitt 2.2 är gränsdragningen mellan ekonomisk skada och ideell skada något som inte sällan vållar problem. Slutsatsen jag kan dra av respektive författares resonemang ovan är att det även kan vålla problem i gränsdragningen mellan ekonomisk och ideell fördel. Min egen uppfattning är att en insamling som är ekonomiskt mätbar bör vara en sådan ekonomiskt mätbar fördel som kan föranleda avräkning under förutsättning att den är att anse som adekvat.

För att öka förståelsen för hur författarnas olika inställning i frågan om adekvansläran ska tillämpas eller inte skulle kunna ge olika utfall vill jag nedan illustrera ett hypotetiskt exempel. Låt oss anta att det enligt en militär tradition alltid görs en ekonomisk insamling då någon skadats under en militärövning. Enligt Radetzki, Saxén och Hellner, som menar att adekvansläran ska tillämpas i förhållandet skada och fördel, skulle det i teorin kunna utgå ifrån att en avräkning i sådant fall skulle göras med hänvisning till att fördelen är så pass uppenbar, påräknelig och adekvat. Detta eftersom en sådan insamling alltså traditionsenligt alltid görs.

Däremot skulle det enligt Andersson och Lindskogs mening, trots att adekvans kan antas föreligga, inte vara aktuellt med avräkning. Detta då det skulle medföra att det skadeståndsrättsliga skyddsändamålet åsidosätts. Som framhållits menar dem att en sådan kompensation troligen skulle gå utöver restitution och att en sådan avräkning skulle bli allt för långtgående.

Bengtsson, samt troligen Rodhe och Karlgren, som förespråkar ett ännu strängare krav på orsakssamband, skulle troligen anse att en sådan fördel inte kan räknas av. Detta trots att en sådan insamling var att anse som en adekvat fördel. Såsom Bengtsson framhållit är det inte alltid att föredra att en fördel avräknas mot den skadelidandes ersättning.

En adekvansbedömning görs med all säkerhet mellan handling och skada. Det får det dock sägas vara oklart om, och i sådana fall i vilken utsträckning, adekvansläran tillämpas i förhållandet mellan skada och fördel, åtminstone för svensk rätts del. Författarna är oeniga och tydlig praxis saknas. Min egen uppfattning ansluter sig till Radetzkis. En fördel bör kunna räknas av under förutsättning att den är adekvat. Jag tycker att den linje Bengtsson förespråkar alltför mycket står i strid med principen om att inte överkompensera den skadelidande. Ett uppställande av ett adekvanskrav finner jag vara nog för att inte alltför långtgående avräkningar kan komma att ske.

4. Obehörig vinst

4.1 Allmänt om obehörig vinst

Obehörig vinst kan definieras som en förmögenhetsrättslig vinst som gjorts på någon annans bekostnad och som saknar rättslig grund. Den som gjort en obehörig vinst ska som regel återbära vinsten.¹²³ Med obehörig vinst avses med andra ord en av rättsordningen icke accepterad förmögenhetsförskjutning.¹²⁴ En sådan förmögenhetsförskjutning kan uppkomma på olika sätt. Karlgren beskriver tre situationer där en obehörig vinst kan uppkomma.

Den första situationen avser utomobligatoriska fall. Om någon utan stöd i avtal eller annan rättskälla tillgodogör sig vad annan tillhör och exempelvis obehörigen nyttjar annans egendom kan en obehörig vinst göras gällande av den vars egendom obehörigen nyttjats.¹²⁵

Den andra situationen omfattar ersättningskrav grundat på ett kontraktsförhållande. Obehörig vinst kan göras gällande om ett avtal hävs, är ogiltigt eller överksam och den ena parten till avtalet inte kan återbära egendomen som är föremål för avtalet.¹²⁶

Den tredje situationen där en obehörig vinst kan uppkomma hänför sig till situationer där någon utan stöd i avtal eller annan rättskälla av någon anledning har förbättrat annans egendom, eller på något annat sätt gjort en förmögenhetsuppoffring som gynnat någon annan.¹²⁷

Principen om obehörig vinst härstammar från den romerska rätten och har en synbar roll i såväl de utomnordiska kontinentala rättsordningarna liksom

¹²³ Karlgren (1982) s.12.

¹²⁴ Mellqvist och Persson (2015) s.42.

¹²⁵ Karlgren (1982) s.14ff.

¹²⁶ Karlgren (1982) s.14ff.

¹²⁷ Karlgren (1982) s.14ff.

i engelsk och amerikansk rätt.¹²⁸ I Norden och i synnerhet i Sverige har emellertid flera rättsvetare haft en mer reserverad inställning till obehörig vinst-principen.¹²⁹ Komparativrättsligt är Sverige ett land där obehörig vinst-resonemang stått allra lägst i kurs.¹³⁰ I sin avhandling, ”*Om obehörig vinst – särskilt utanför kontraktsförhållanden*” av Jan Hellner, var avsikten att undersöka obehörig vinst-principen och avgöra dess giltighet i svensk rätt.¹³¹ Det kan sägas att Hellner, i och med avhandlingen, gjorde upp med rättsfiguren för hela den nordiska rättsvetenskapens räkning.¹³² Hellner tillhör de som ställt sig kritiska till principens betydelse för svensk rättsordnings del. Kortfattat drog Hellner slutsatsen att det inte finns en allmän princip i svensk rätt om obehörig vinst. Hellner menade detta trots att det finns vissa lagstadganden och några få domstolsavgöranden som ger stöd för motsatsen. De situationer där en återbäring av vinst visserligen medges kan inte beskrivas med en sådan enkel formel som obehörig vinst enligt Hellner.¹³³

Principen om obehörig vinst har efter Hellners avhandling behandlats av flera olika rättsvetare. Påståendet om att det skulle finnas en princip om obehörig vinst har från vissa håll fortsatt utsättas för kritik. Samtidigt har obehörig vinst-principen uppenbarats sig i senare praxis och ingen har egentligen nämnvärt ifrågasatt principen från rättsvetenskapen på senare tid.¹³⁴ Så sent som i februari 2019, i Högsta domstolens mål T-1634-18, aktualiserades frågan om obehörig vinst. Målet gällde en sambo som hade betalat fakturor som avsett den andra sambons egendom. Egendomen var inte samboegendom enligt sambolagen¹³⁵, men användes av samborna gemensamt. Efter att samboförhållandet upphört hävdade den betalande sambon att betalningarna egentligen var ett lån. Den ena frågan för prövningen var vem som hade bevisbördan för att betalningarna utgjort ett

¹²⁸ Karlgren (1982) s.10-11.

¹²⁹ Karlgren (1982) s.11.

¹³⁰ Schultz (2009b) s.947.

¹³¹ Hellner (1950) s.1.

¹³² Munukka (2009) s.27.

¹³³ Hellner (1950) s.393-394.

¹³⁴ Munukka (2009) s.26.

¹³⁵ SFS (2003:376) Sambolag.

lån. Den betalande sambon ansågs ha bevisbördan. När denna sambo inte kunde bevisa sitt påstående prövades också frågan om rätt till ersättning istället kunde grundas på den självständiga principen om obehörig vinst.¹³⁶ Den icke-betalande sambon ansågs inte ha gjort en obehörig vinst.

Den rådande uppfattningen verkar således vara att det finns en självständig princip om obehörig vinst att tillämpa i svensk rätt. Schultz menar att detta inte heller är någonting som rimligen kan ifrågasättas.¹³⁷

4.2 Obehörig vinst och compensatio lucri cum damno

Som behandlats under avsnitt 2.1 och 2.4 är den principiella utgångspunkten i skadeståndsberäkningen att försätta den skadelidande i samma situation som om skada aldrig inträffat. Den skadelidande ska erhålla full ersättning för sin skada. Tanken korresponderar med skadeståndets reparativa funktion. Den skadelidande ska emellertid inte överkompenseras och således kunna berika sig på att bli skadad. Fördelar kan därför komma att avräknas från skadeståndet. Avståndstagandet från att den skadelidande ska kunna överkompenseras bygger således på en slags förförståelse om att skadeståndets centrala funktion är ett ekonomiskt återställande sedan en skada inträffat.¹³⁸

Principen om compensatio lucri cum damno kan sägas vara besläktad med den grundmurade principen om att en skadelidande inte ska kunna berikas av sin skada.¹³⁹ Karlgren diskuterar kortfattat vad principen compensatio lucri cum damno egentligen innebär och varifrån principen hämtar sin rättsgrund. Enligt Karlgren är principen i själva verket en slags obehörig vinst-regel. När nytta eller vinst för den skadelidande avräknas skadeståndet handlar det egentligen om avräkning för en obehörig vinst. Fördelen som en

¹³⁶ Se p.22.

¹³⁷ Schultz (2012) s.372, Munukka (2009) s.34. Jfr även NJA 1989 s.768, NJA 1993 s.13, NJA 2007 s.519, NJA 2009 s.41.

¹³⁸ Schultz (2013) s.520-521.

¹³⁹ Skjefstad (2016) s.38-39.

skadelidande eventuellt erhållit utges emellertid inte till den som orsakat skadan utan den obehöriga fördelen kvittas istället mot vad som skadeståndsrättsligt behörigen tillerkänts den skadelidande.¹⁴⁰

Ett fall som aktualiserar frågan om *compensatio lucri cum damno* och dess förhållande till obehörig vinst är NJA 2011 s. 548. En bostadsrättsförening drabbades av en skada på grund av en brand i grannfastigheten. Bostadsrättsinnehavaren H.M. fick sin lägenhet rök- och sotskadad. Föreningen var skyldig att reparera skadan enligt bostadsrättslagen¹⁴¹ och tog därför sin fastighetsförsäkring i anspråk för att uppfylla sin förpliktelse.

Föreningen menade att de endast ansvarade för att återställa lägenheten till det skick lägenheten hade innan skadan. Föreningen menade att utförda reparationer hade lett till en högre standard och att H.M. försatts i en bättre ekonomisk situation än innan skadans inträffande. Föreningen gjorde därför gällande att H.M. var skyldig att ersätta föreningen motsvarande standardhöjningen av lägenheten.

Högsta domstolen konstaterade att det inte framgår av varken bostadsrättslagen eller förarbeten hur omfattande en bostadsrättsförenings skyldighet att reparera efter exempelvis en brand är. Det anfördes att det av praktiska skäl är svårt vid en reparation att återställa en lägenhet till samma skick som innan en skada. Föreningen grundade sin talan på bostadsrättslagen samt allmänna skadeståndsrättsliga principer.

Högsta domstolen menade att en lägenhet kan få en högre standard än bostadsrättshavaren har rätt att kräva just på grund av det är praktiskt svårt att återställa något till ett begagnat skick. En bostadsrättsförening är endast skyldig till att återställa funktioner och svara för att standarden återställs. En eventuell standardhöjning kan emellertid bli en följd av föreningens lagstadgade skyldighet att utföra reparationen. Varken bostadsrättslagen

¹⁴⁰ Karlgren (1982) s.29.

¹⁴¹ SFS (1991:614) Bostadsrättslag.

eller annan lagstiftning ger stöd för att kräva ersättning för standardhöjningen, men ett sådant ersättningskrav bör vara motiverat av rättspolitiska skäl. Högsta domstolen refererade här till Hellners avhandling om obehörig vinst. Högsta domstolen menade vidare att det i denna situation dock inte fanns tillräckligt tunga rättspolitiska argument för att berättiga ersättning till en förening som lagenligt vidtagit praktiskt nödvändiga reparationsåtgärder. Skadeståndsrättsliga principer kunde inte heller leda till ersättning. Föreningens talan lämnades därför utan bifall.

Schultz menar att domstolen, i och med referensen till Hellners avhandling, talade om obehörig vinst. Att domstolen inte fann skäl att bifalla föreningens krav på ersättningen är dock inte att tolka som ett avståndstagande från principen om obehörig vinst. Schultz menar att fallet inte handlade om obehörig vinst utan om *compensatio lucri cum damno*.¹⁴²

Högsta domstolen menade att om nödvändiga reparationer lett till en standardhöjning skulle det alltså inte medföra att bostadsrättshavaren blev skyldig att utge ersättning för motsvarande. Schultz menar att både principen om obehörig vinst och *compensatio lucri cum damno* hänför sig till tanken om att den skadelidande har rätt till full ersättning för sin förlust, men samtidigt ska denne inte överkompenseras. Det motsatta skulle annars kunna innebära en obehörig vinst. Principen om *compensatio lucri cum damno* funktion är att motverka en sådan. Det går tydligt att se att obehörig vinst blir en del av argumentationen och att principerna samspekar.¹⁴³

Det blir inte alltid aktuellt med avräkning. Detta även om det kan påstås att någon har gjort en obehörig vinst. Det kan finnas andra rättspolitiska skäl som väger tyngre i olika situationer, som i detta fall. En bostadsrättshavares intresse av att inte bli påtvingad kostnader som denne inte kan bestämma över är av större rättspolitisk vikt än föreningens reparationsskyldighet som medförde en slags obehörig vinst för bostadsrättshavaren. Den vinst som

¹⁴² Schultz (2012) s.374.

¹⁴³ Schultz (2012) s.375ff.

H.M. i detta fall gjorde var dock inte obehörig. Domstolarna får därför värdera argument och avgöra tillämpligheten av principerna.¹⁴⁴

Högsta domstolen fann dock, liksom hovrätten och till skillnad från tingsrätten som tillämpade *compensatio lucri cum damno*, att skadeståndsrättsliga principer inte kan berättiga föreningen ersättning för sina utlägg. Såsom talan fördes gällde anspråket snarare en påstådd fordran och inte om ett skadeståndsrättsligt förhållande. Det var inte föreningen som var skadevållande utan en tredje part. Även om principen om *compensatio lucri cum damno* inte var aktuell att tillämpa bidrog domskälen indirekt till en viss förståelse av förhållandet mellan de båda principerna.¹⁴⁵

Principen om *compensatio lucri cum damno* menar Schultz alltså är en obehörig vinstbesläktad princip som växt in i skadeståndsrätten.¹⁴⁶ Skjefstad behandlar också frågan kort. Skjefstad menar att det finns ett släktskap mellan obehörig vinst och *compensatio lucri cum damno*.¹⁴⁷

Munukka menar till skillnad från Schultz att *compensatio lucri cum damno* visserligen ligger i linje med principen om obehörig vinst, men det kan inte hävdas att principen om *compensatio lucri cum damno* hämtats ur ett obehörig vinst-resonemang. Munukka anför att principen snarare ligger i skadebegreppet. Ståndpunkten utvecklas inte närmare.¹⁴⁸

4.3 Analys

Någon omfattande diskussion i den juridiska doktrin om var principen om *compensatio lucri cum damno* hämtar sin grund, och vad som motiverar principen har inte förts. Karlgren menar att principen egentligen är en obehörig vinst-regel. När Karlgren exemplifierar de tre situationerna där en obehörig vinst kan uppkomma tycker jag att det är oproblemiskt att finna

¹⁴⁴ Schultz (2012) s.375ff.

¹⁴⁵ Schultz (2012) s.375.

¹⁴⁶ Schultz (2013) s.531.

¹⁴⁷ Skjefstad (2016) s.38-39.

¹⁴⁸ Munukka (2011) s.393.

att ett skadevållande som innebär en vinst för den skadelidande passar in i den tredje beskrivna situationen. Den tredje situationen beskrev att en obehörig vinst kan göras när någon utan stöd i avtal eller annan rättskälla har förbättrat annans egendom eller på något annat sätt gjort en förmögenhetsuppoffring som gynnat någon annan. Karlgren får medhåll av Skjefstad. Också Schultz hävdar bestämt *compensatio lucri cum damno* släktskap med obehörig vinst-principen.

Den enda som motsätter sig att principen om *compensatio lucri cum damno* har sitt ursprung i principen om obehörig vinst är Munukka. Munukka ger ingen närmare förklaring till sitt ställningstagande utan hänvisar endast till att *compensatio lucri cum damno* snarare ligger i skadebegreppet. Det hade varit intressant med ett utförligare resonemang av Munukka. Om principen snarare ligger i skadebegreppet, menar Munukka då att principen ligger i själva bestämmandet av skadan? Denna tolkning är i likhet med vad Lundstedt framhöll i sin utredning om *compensatio lucri cum damno*. Lundstedt ifrågasatte om *compensatio lucri cum damno* överhuvudtaget bör ses som en egen princip i svensk rätt. Lundstedt menade att kompensationen, det vill säga avdrag för fördelar, inte hämtar sin grund från någon regel vid sidan av skadeståndsreglerna, utan att densamma ligger innesluten i själva skadeståndet för den abstrakta skadan.¹⁴⁹ Detta gör att jag inte delar Munukkas uppfattning. Jag menar, med stöd av vad som tidigare framhållits, att principen om *compensatio lucri cum damno* är att tillämpa som en självständig allmän rättsprincip.

Min egen slutsats är att *compensatio lucri cum damno* har sin grund i ett obehörig vinst-resonemang. Att det finns en obehörig vinst-princip i svensk rätt finner jag vara utan tvivel. Detta med stöd av ovan författare samt att Högsta domstolen så sent som i februari 2019 refererat till principen som en självständig allmän rättsprincip. Mot bakgrund av principen om att en skadelidande vid skada ska försättas i samma ekonomiska situation och inte överkompenseras tycker jag därför att det ligger i begreppet att denne i en

¹⁴⁹ Se avsnitt 1.1.

motsatt ordning skulle göra en obehörig vinst i det fall den skadelidande skulle tjänat på sin skada. *Compensatio lucri cum damno* kan i ett sådant fall gå in och reglera överkompensationen vid skadeståndets bestämmande. Principen om obehörig vinst uppfattar jag snarare vara en annan del av förmögenhetsrätten som handlar om ett direkt ersättningsanspråk eller ett återkrav och inte ett avräknande i den bemärkelsen. Med andra ord handlar obehörig vinst om att återföra ett värde till den som har rätt till det. Det kan sägas att det handlar om två olika former för ersättning som grundar sig i samma rättvisetanke varför det går att se deras släktskap. Som Schultz framhåller är därför principen om *compensatio lucri cum damno* en princip som inordnats i skadeståndsrätten.

Mot bakgrund av Schultz kommentarer till NJA 2011 s. 548 belyser detta inte bara förhållandet mellan *compensatio lucri cum damno* och obehörig vinst. Jag tycker också att det går att läsa ut något som är principiellt viktigt för *compensatio lucri cum damno*s tillämpning och som visar varför det i sammanhanget är viktigt att reda ut och förstå vad som faktiskt motiverar principen.

Högsta domstolen ogillade föreningens krav på ersättning. Föreningens och bostadsrättsinnehavarens intressen vägdes mot varandra. Eftersom bostadsrättsinnehavarens intresse av att inte bli påtvingad kostnader som denne inte direkt kunde råda över kunde sägas väga tyngre än föreningens intresse av att inte behöva stå för en lagenlig reparation som innebar en standardhöjning för bostadsrättsinnehavaren så ansågs den vinst som innehavaren gjort inte obehörig. Detta kan indirekt utläsas av domskälen. Det kan också tänkas att Högsta domstolen ansåg att föreningen hade lättare att bära den kostnad som uppstått än en enskild bostadsrättsinnehavare och att Högsta domstolen gjorde en slags rättvis ansvarsfördelning mot bakgrund av de omständigheter som låg för handen, det vill säga, att det bland annat inte var praktiskt möjligt att återställa lägenheten till ett begagnat skick. En överkompensation i form av en standardhöjning föreföll vara oundviklig.

Av detta kan en slutsats dras. *Compensatio lucri cum damno*, då den är besläktad och hämtar sin grund i obehörig vinst, uppställer en ytterligare begränsning. Har någon överkompenserats, och är fördelen inte att betrakta som obehörig bör den heller inte kunna avräknas. *Compensatio lucri cum damno* ger endast stöd för att räkna av fördelar som är att betrakta som en ”obehörig vinst”.

I NJA 1947 s. 586 som behandlats under avsnitt 3.2 gjordes inte någon avräkning av en insamling till den skadelidandes förmån. Av allt att döma på grund av att insamlingen inte stod i ett adekvat orsakssamband till skadan. Låt oss istället anta att insamlingen ansetts vara en adekvat följd av skadan. Den ska då med stöd av *compensatio lucri cum damno* kunna räknas av. I och med principens nära släktskap med obehörig vinst samt mot bakgrund av vad som framhållits om NJA 2011 s. 548 skulle det inte vara helt orimligt att motivera att en avräkning för fördelen inte ska ske, men istället med hänvisning till att en sådan fördel inte vore att anse som obehörig. Det kan ju argumenteras för att det inte kan anses vara rättspolitiskt rimligt att en skadelidandes ersättning ska sättas ned bara för att denne erhållit en fördel, som är ekonomiskt mätbar och som står i adekvat orsakssamband, genom exempelvis en gåva eller insamling.

5. Avdrag för fördelar och försäkringsrätten

5.1 Samordning och kumulering

Som genomgående framhållits i denna uppsats är det en grundläggande princip inom skadeståndsrätten att en skadelidande ska försättas i samma ekonomiska situation som om vederbörande aldrig lidit någon skada. Det finns således en återhållsamhet mot såväl överkompensation som underkompensation.¹⁵⁰ En väsentlig försäkringsrättslig princip är likaledes att det inte ska vara möjligt att berika sig på sitt försäkringsfall.¹⁵¹ Genom försäkringsavtalet kan detta grundläggande berikandeförbud dock avtalas bort.¹⁵²

Inte sällan är det så att en skadelidande, samtidigt som denne rättsligt har möjlighet att erhålla skadestånd, också omfattas av en försäkring och därför har rätt till försäkringsersättning för sin skada. Det kan här vara fråga om ersättning ur allmänna försäkringar, det vill säga socialförsäkringar. Det kan också vara ersättning ur försäkringar som tillhandahålls av den skadelidandes arbetsgivare eller ersättning ur försäkringar som den skadelidande personligen tecknat och bekostat. Om en utbetalning av försäkringsersättning sker vid en skada, där det även kan erhållas skadestånd, är detta en sådan ekonomisk fördel som bör beaktas och som skulle kunna föranleda avräkning enligt *compensatio lucri cum damno*. I äldre doktrin har det gjorts gällande att *compensatio lucri cum damno* i dessa fall ska aktualiseras. Numera är det dock allmänt accepterat att det förhåller sig om två olika regelverk. Principen om *compensatio lucri cum damno* som sådan äger alltså inte tillämpning i en sådan situation.¹⁵³

¹⁵⁰ Se avsnitt 2.1.

¹⁵¹ Prop. 2003/04:150 s.192.

¹⁵² Se närmare under avsnitt 5.3.

¹⁵³ Radetzki (2012) s.203-204.

Vid skadeståndets bestämmande för en person- eller sakskada måste det som framhållits ovan ofta tas ställning till den skadelidandes försäkringsbild. Utgångspunkten är att försäkringsersättning ska avräknas från skadeståndet och att ersättning inte kan erhållas genom båda systemen.¹⁵⁴ Detta framgår i vissa fall direkt av lagstiftningen. Som kort behandlats under avsnitt 2.4 så avräknas vissa försäkringsersättningar enligt 5 kap. 3 § skadeståndslagen vid bestämmandet av skadestånd för inkomstförlust eller förlust av underhåll med anledning av personskada. Avräkning enligt bestämmelsen gäller ersättning från försäkringar som den skadelidande inte bekostat själv, exempelvis socialförsäkringar som sjukpenning och livränta, kollektiva privata försäkringar samt försäkringsersättningar från en arbetsgivare. Från en skadeståndsskyldigs perspektiv innebär detta att dennes ersättningskyldighet minskar med vad som utgått i försäkringsersättning. Skadeståndet reduceras således. Detta kallas för att försäkring och skadestånd *samordnas*.¹⁵⁵ Syftet med regleringen att avräkna dessa typer av försäkringsersättningar är att förhindra överkompensation i form av dubbel ersättning till den skadelidande.¹⁵⁶ Ett annat syfte är också en ekonomisk lindring för den ersättningskyldige.¹⁵⁷ Ersättningslindringen har ansetts rimlig beträffande sådana försäkringsersättningar till vilka den skadeståndsskyldige också själv bidragit till.¹⁵⁸

Varje typ av försäkringsersättning är emellertid inte avräkningsgrundande. Vad som inte räknas upp i 5 kap. 3 § skadeståndslagen får den skadelidande erhålla tillsammans med ett skadestånd. Sådan ersättning ska således inte räknas av.¹⁵⁹ Huvudregeln är alltså att kollektiva förmåner enligt socialförsäkringsbalken eller motsvarande ersättningar från en arbetsgivare

¹⁵⁴ Radetzki (2012) s.205.

¹⁵⁵ Hellner och Radetzki (2018) s.346.

¹⁵⁶ Bengtsson och Strömbäck (2018) s.291, Radetzki (2012) s.204, Hellner och Radetzki (2018) s.373.

¹⁵⁷ Hellner och Radetzki (2018) s.373.

¹⁵⁸ SOU 1973:51 s.91.

¹⁵⁹ Prop. 1975:12 s.123ff, Hellner och Radetzki (2018) s.373-374, Bengtsson och Strömbäck (2018) s.302.

avräknas, medan andra individuella ersättningar får behållas.¹⁶⁰ Detta kan exempelvis vara försäkringsersättning i form av dagpenning och invaliditetsersättning ur en privat sjuk- och olycksfallsförsäkring. Istället för att samordna försäkring och skadestånd *kumuleras* dessa, vilket alltså innebär att försäkringsersättningen inte inverkar på ett eventuellt skadestånd.¹⁶¹ Detta framgår inte av lagstiftningen, men det kan hänvisas till flertalet författare att så är fallet.¹⁶²

Kumulering av försäkringsersättning och skadestånd innebär därför en överkompensation för den skadelidande. Den skadevållandes ersättningsskyldighet minskar inte trots att den skadelidande erhållit försäkringsersättning från en försäkringsgivare. Vid kumulering kan därför den skadelidande sägas tjäna på sin skada i form av dubbel ersättning. Detta gäller vid privata personförsäkringar som är summaförsäkringar. Vid en summaförsäkring är försäkringsersättningen bestämd i förväg och tar inte hänsyn till den skadelidandes förlust.¹⁶³ Kumulering har motiverats med att det ansetts vara den skadelidandes ensak att ytterligare försäkra sig och ges möjlighet att erhålla mer än sin ekonomiska förlust. Lagstiftaren har premierat egen förtänksamhet och eget sparande. Den överkompensation som sker genom att en skadelidande erhåller skadestånd och försäkringsersättning ur exempelvis en privat olycks- eller överfallsförsäkring har ansetts vara bäst att gå till den skadelidande själv och ska därför inte räknas den skadeståndsskyldige till godo genom avräkning.¹⁶⁴

Förhållandena kan emellertid variera beroende på om det istället är en sakförsäkring det är fråga om. Utgångspunkten vid sakskada är att den skadelidande inte är berättigad att erhålla både skadestånd och

¹⁶⁰ Hellner och Radetzki (2018) s.371-372.

¹⁶¹ Bengtsson och Strömbäck (2018) s.293.

¹⁶² Se Radetzki (2012) s.205 med vidare hänvisningar till bland andra Hellner, Karlgren och Roos.

¹⁶³ Hellner och Radetzki (2018) s.345.

¹⁶⁴ Bengtsson och Strömbäck (2018) s.301.

försäkringsersättning för samma förlust. Således får den skadelidande välja att uppbära antingen försäkringsersättning eller skadestånd för förlusten.¹⁶⁵

Vad som gäller i fråga om samordning och kumulering mellan skadestånd och försäkringsersättning för ideell skada framgår inte av lagstiftningen. Personskadekommittén fick i uppdrag att utreda om det fanns skäl att införa bestämmelser om avräkning även när skadestånd för ideell skada ska bestämmas. Slutsatsen blev att en utvidgning av samordningsreglerna inte borde komma i fråga då allmänna principer istället kan tillämpas.¹⁶⁶

Frågan om samordning av ideell ersättning har varit föremål för prövning i Högsta domstolen. NJA 2012 s. 685 gällde H.U. som gick ned från en trottoar och ut i vägbanan. Just då kom en plogbil körandes mot henne. H.U. halkade och bröt foten när hon försökte undvika att bli påkörd. H.U. som var statligt anställd omfattades av en trygghetsförsäkring för arbetskada och erhöll ur den en ersättning med 110 000 kr för ideell skada. H.U. yrkade även ersättning från IF skadeförsäkring vilka vid tillfället för skadan höll plogbilen trafikförsäkrad. IF motsatte sig inte att lämna trafikskadeersättning ur trafikförsäkringen, men bestred att ersättning skulle utgå utöver den ersättning som hon erhållit genom trygghetsförsäkringen.

Frågan i Högsta domstolen var således om det förhållandet att H.U. fått ersättning ur trygghetsförsäkringen medfört att hon inte är berättigad ytterligare ersättning ur trafikförsäkringen för samma skada. Högsta domstolen hänvisar bland annat till den skadeståndsrättsliga principen om att ersättning ska bestämmas så att den varken leder till under- eller överkompensation. Högsta domstolen resonerade som så att om de biföll talan skulle H.U. erhålla dubbel ersättning för samma skada. Avräkning skedde därför med det belopp hon redan hade fått genom trygghetsförsäkringen. Högsta domstolens domskäl är i linje med bedömningen i NJA 2006 s. 738. Högsta domstolen prövade där en liknande

¹⁶⁵ Hellner och Radetzki (2018) s.345 och s.408-409.

¹⁶⁶ SOU 2002:1 s.177ff.

fråga. Således följer att samma ersättningsanspråk inte samtidigt kan utgå ur olika sådana skadeståndsrättsliga ersättningskällor.¹⁶⁷

5.2 Ansvarsförsäkring

Med ett utvecklat försäkringsväsen finns det en möjlighet att försäkra sig mot en mängd olika typer av risker. En speciell karaktär har ansvarsförsäkringen. Härigenom är det möjligt att försäkra sig mot skadeståndsskyldighet i förhållande till tredje man.¹⁶⁸ Ansvarsförsäkringen hör till de betydande försäkringslösningarna och slog igenom i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet.¹⁶⁹ En ansvarsförsäkring ingår nuförtiden som ett moment i de vanliga hem- och företagsförsäkringarna.¹⁷⁰

Genom ansvarsförsäkringen kan försäkringsbolagen ersätta sak- och personskada som en försäkringstagare vållat och ansvarar för enligt skadeståndsrättsliga regler. I enlighet med försäkringsvillkoren, med reservation för vissa undantagsvillkor, så åtar sig försäkringsgivaren att utreda skadeståndsskyldighet, förhandla med den som kräver skadestånd samt betala det skadestånd som försäkringstagaren på skadeståndsrättsliga grunder har att svara för. Försäkringsgivaren åtar sig även att, i förekommande fall, företräda försäkringstagaren i domstol.¹⁷¹

Eftersom försäkringsgivaren, i och med dessa villkorsskrivningar, åtar sig att betala ett skadestånd till den skadelidande beräknat enligt gällande skadeståndsrätt får principen om *compensatio lucri cum damno* i allra högsta grad betydelse för försäkringsbolaget. Försäkringsbolaget kan sägas

¹⁶⁷ I fråga om trafikskadeersättning tillämpas 5 kap i skadeståndslagen enligt 9 § Trafikskadelag (1975:1410) vid ersättningsbestämmande. I fallet var också AFA:s Trygghetsförsäkring vid arbetsskada gällande. Enligt 10 § bestäms ersättning enligt skadeståndsrättsliga regler.

¹⁶⁸ Bengtsson (2015b) s.13, Hellner (1965) s.374.

¹⁶⁹ Hellner (1965) s.358-359.

¹⁷⁰ Bengtsson (2012) s.59.

¹⁷¹ Se exempelvis Länsförsäkringar, Villahemförsäkring VH16, avsnitt G, Trygg Hansa, Boendeförsäkring – 2018-02-01, avsnitt D, Folksam, Hem och Villa - Försäkringsvillkor 1 jan 2017, avsnitt C, IF Försäkringar, Hem – Försäkringsvillkor, september 2018, avsnitt 7.

inträda i den skadevållandes roll och förhållandet till den skadelidande blir skadeståndsrättsligt och inte avtalsrättsligt.¹⁷²

5.3 Egendomsförsäkring

Som framhållits är det en försäkringsrättslig princip att inte kunna berika sig på ett försäkringsfall.¹⁷³ Avhållandet från överkompensation uppträder således även i försäkringsrätten. Av 6 kap. 1 § försäkringsavtalslagen framgår att ersättning för viss egendom utgår bara för att själva värdet av egendomen har minskats eller gått förlorat. Detta kan sägas återspegla det försäkringsrättsliga berikandeförbudet. Bestämmelsen är emellertid dispositiv och försäkringsavtalet kan ange annat varför berikandeförbudet inte är helt undantagslöst.¹⁷⁴

I 6 kap. 2 § försäkringsavtalslagen framgår av tredje meningen, som tar sikte på partiell skada, att om reparation kan ske på ett godtagbart sätt ska avdrag göras för ålder och bruk på reparationskostnaden. Bengtsson menar att reparationskostnaden dock torde bli ersatt i sin helhet i de flesta fall.¹⁷⁵ Det kan antas att en reparation av egendom automatiskt innebär en värdeminskning. Detta är dock inte självklart.¹⁷⁶ Om skadan inneburit en varaktig värdeminskning av egendomen och som inte kompenseras genom reparationen ska ersättning utgå också för denna.¹⁷⁷ Låt oss istället anta det motsatta. Om en reparation ökar värdet på egendomen får avdrag på reparationskostnaden göras, exempelvis om gamla och utdömda delar ersätts med nya. I annat fall överkompenseras försäkringstagaren.¹⁷⁸ Under avsnitt 2.4 har exempel ur praxis redovisats där det framkommit att *compensatio lucri cum damno* ger stöd för att göra avdrag på reparationskostnaden vid en värdehöjande reparation i skadeståndsrättsliga sammanhang. Enligt 6 kap. 2

¹⁷² Jfr NJA 2011 s.548.

¹⁷³ Prop. 2003/04:150 s.192.

¹⁷⁴ Jfr 6 kap. 1 § andra stycket försäkringsavtalslagen.

¹⁷⁵ Bengtsson (2015a) s.312.

¹⁷⁶ Se under avsnitt 2.4, jfr NJA 2016 s.945, NJA 2011 s.548, NJA 1955 s.89 II, RH 2010:33.

¹⁷⁷ Bengtsson (2015a) s.313.

¹⁷⁸ Utterström, Försäkringsavtalslag (2005:105), kommentar till 6 kap. 2 §, not 279, 2019-02-21, Bengtsson (2015a) s.312.

§ försäkringsavtalslagen är det möjligt att vid en egendomsförsäkring göra avdrag för fördelar vid en partiell skada, här specifikt, avdrag från reparationskostnaden. I annat fall skulle som nämnt försäkringstagaren överkompenseras och tjäna på sin förlust i det fall egendomen ökat i värde. Om inget annat framgår av försäkringsavtalet så är detta i linje med principen om att en försäkringstagare inte ska kunna berikas av sitt försäkringsfall. Bengtsson framhåller visserligen att lagtexten inte ger ledning i många praktiska frågor. En fullständig reglering är det inte fråga om.¹⁷⁹ I skrivande stund har Högsta domstolen meddelat prövningstillstånd i fråga om tillämpningen av just 6 kap. 2 § första stycket tredje meningen försäkringsavtalslagen.¹⁸⁰

5.4 Analys

Försäkringsrätten och skadeståndsrätten är två olika ersättningssystem. Båda ersättningssystemen vilar på den grundläggande principen att en skadelidande inte ska överkompenseras varför avdrag för fördelar kan komma att göras. Som framhållits är *compensatio lucri cum damno* en skadeståndsrättslig princip och äger inte tillämpning i försäkringsrättsliga sammanhang. Principen kan dock få direkt betydelse vid en ansvarsförsäkring eftersom skaderegleringen utgår från skadeståndsrättsliga principer.

I 5 kap. 3 § skadeståndslagen som reglerar avräkning av vissa försäkringsförmåner kommer principen *compensatio lucri cum damno* tydligt till uttryck. Häri avräknas vissa förmåner med hänvisning till att den skadelidande inte ska erhålla dubbel ersättning och således överkompenseras och ekonomiskt tjäna på sin skada. Det kan sägas att bestämmelsen är en slags lagstadgad *compensatio lucri cum damno* då den syftar till att ge samma verkan, det vill säga att förhindra att den skadelidande överkompenseras.

¹⁷⁹ Bengtsson (2015a) s.310-311.

¹⁸⁰ Se Högsta domstolens mål nr T-2996-18 (protokoll om beviljat prövningstillstånd).

I de fall där försäkringsersättning kumuleras med skadeståndet får det restriktiva förhållningssättet gentemot överkompensation stå tillbaka med motiveringen att en skadelidandes förutseende och eftertanke ska understödjas. Uppenbarligen är detta ett undantag från tanken om att det ska göras avdrag för fördelar. Enligt min mening är det rimligt. Den skadelidande bör, vid egenbekostade försäkringar, erhålla denna extra marginal själv istället för att lindra den skadeståndsskyldiges börda.

Vad som styr huruvida ersättning samordnas eller kumuleras vid personskada har jag inte funnit någon närmare förklaring till än den som angetts ovan. Motiveringen förefaller vara ett rättspolitiskt ställningstagande. Radetzki menar dock att det kan se annorlunda ut vid en sakförsäkring. Där får den skadelidande, vad jag förstår, välja varifrån denne vill uppbära ersättning. Tanken om *compensatio lucri cum damno* kan således skymtas här istället. Väljer den skadelidande att kräva skadevällaren på skadestånd enligt skadeståndsrättsliga regler, bortfaller möjligheten att också erhålla försäkringsersättning. Den ena möjligheten kan sägas avräknas mot den andra och vice versa i syfte att inte erhålla dubbel ersättning. Detta förefaller rimligt med grund i att både skadestånds- samt försäkringsrättsliga principer gör gällande att den skadelidande inte ska överkompenseras eller berikas på ett försäkringsfall. Jag ställer mig dock frågande till varför egenbekostade personförsäkringar kan kumuleras, men inte egenbekostade sakförsäkringar. Radetzki utvecklar dock inte detta närmare och jag finner själv ingen rimlig förklaring.

I fallet NJA 2012 s. 685 angående samordning vid ideell skada kan *compensatio lucri cum damno* definitivt sägas ha kommit till uttryck. Frågan är om den rent av inte också fått den betydelsen att den direkt tillämpades av domstolen. Domstolen hänvisade till tillämpningen av allmänna skadeståndsrättsliga principer vad gäller avräkning. I annat fall skulle dubbel ersättning ha utgått. Avräkning skedde således och H.U. blev inte överkompenserad. Enligt min mening är det därför troligt att principen tillämpades i detta fall, även om det inte framgick uttryckligen av

domskälen. Fallet är givetvis prejudicerande varför det därför kan sägas att *compensatio lucri cum damno* fått stor betydelse och genomslag för denna del av försäkringsrätten. Vad som emellertid kan ifrågasätts är om dubbel ersättning för ideell skada också är att betrakta som en ideell fördel. En sådan fördel ska inte avräknas då *compensatio lucri cum damno*s tillämpning såsom framhållits inskränks till endast ekonomiskt mätbara fördelar. Likt vad som framkommit i analysen under avsnitt 3.3 kan det bli svårt med gränsdragningen mellan ekonomisk respektive ideell fördel. Jag får här stå fast vid min uppfattning. En ekonomisk ersättning för ideell skada torde inte vara en sådan ideell fördel som inte ska kunna räknas av. I och med att ersättningen objektivt går att tillmäta ett ekonomiskt värde så är det en sådan ekonomiskt mätbar fördel som ska räknas av.

Inledningsvis nämndes kort att *compensatio lucri cum damno* får stor betydelse för försäkringsbolagen genom ansvarsförsäkringen. Eftersom ansvarsförsäkringen skyddar försäkringstagaren mot skadeståndsanspråk riktat av tredje man, det vill säga försäkringstagarens motpart, är förhållandet till denne rent skadeståndsrättsligt. Vid utgivande av försäkringsersättning genom en ansvarsförsäkring, som bygger på skadeståndsrättsliga regler, kan principen få stor betydelse. Särskilt torde detta gälla vid partiella skador. Försäkringsbolagen ges härigenom en möjlighet att göra avdrag för eventuella fördelar den skadelidande fått genom att bli skadad. Den skadelidande kan exempelvis ha erhållit en fördel i form av en värdehöjning på ett hus eller en lägenhet efter att egendomen reparerats. Det ligger givetvis i försäkringsbolagens affärsmässiga natur att inte överkompensera motparten varför principen kan bli viktig när det skadestånd som kan komma att utges till försäkringstagarens motpart ska beräknas.

Beträffande egendomsförsäkringen konstaterar jag att bestämmelsen i 6 kap. 2 § tredje meningen försäkringsavtalslagen, i praktiken, ger uttryck för *compensatio lucri cum damno*. Jag drar slutsatsen och tolkar det som att principen så att säga ligger innesluten i bestämmelsen och på så vis kommer

till uttryck. Regeln har samma syfte som *compensatio lucri cum damno*, det vill säga att försäkringstagaren inte ska överkompenseras genom att en reparation lett till en värdeökning. Den grundläggande utgångspunkten är återigen att en försäkringstagare inte ska kunna berika sig på sin skada, i vart fall om inget annat avtalats genom försäkringsavtalet. Uppenbarligen är det med anledning av vad Bengtsson framhållit samt Högsta domstolens meddelande av prövningstillstånd dock inte helt självklart hur regeln ska tillämpas. Det återstår att se när Högsta domstolens avgörande når oss om några frågetecken rätas ut.

6. Avslutande analys och kommentarer

Som redogjorts för under dispositionsavsnitt 1.5 kommer denna avslutande del av uppsatsen innehålla en kort sammanfattning av svaren på de olika frågeställningarna för uppsatsen. För en djupare analys hänvisas åter till respektive analysavsnitt. Denna del avslutas med några egna utvecklade tankar och reflektioner.

Av det material som genomgått kan jag dra slutsatsen att principen om *compensatio lucri cum damno* innebär till stora delar är klarlagd. *Compensatio lucri cum damno* kan aktualiseras när det inte finns något annat uttryckligt stöd, exempelvis i lagtext, för att göra avdrag på skadeståndet i det fall den skadelidande fått en fördel i samband med skada. *Compensatio lucri cum damno* ger också stöd för att göra avräkning i den mån ett skadestånd annars skulle försätta den skadelidande i en ekonomisk bättre situation än innan skadan. Vi har sett exempel på situationer där avdrag gjorts på reparationskostnader då en reparation medfört en standardhöjning. Med stöd av principen kan alltså en fördel avräknas skadeståndet vid skadeståndets bestämmande. Principens tillämpning är begränsad såtillvida att endast ekonomiskt mätbara fördelar kan bli föremål för avdrag.

För att ett avdrag på skadeståndet ska komma ifråga ställs det krav på att det ska finnas ett orsakssamband mellan en uppkommen fördel och den skadegörande handlingen. Det ska således råda kausalitet. Vad som inte är helt utrett är om det också ställs krav på om orsakssambandet mellan skada och fördel ska vara adekvat, det vill säga om, och i vilken utsträckning, adekvansläran ska tillämpas. Det finns i huvudsak två olika uppfattningar om adekvanslärans tillämpning. Ett läger av rättsvetare anför att adekvansläran i skadeståndsrättslig bemärkelse ska tillämpas. Ett annat läger menar att en tillämpning av adekvansläran skulle kunna innebära att det görs

alltför långtgående avräkningar och att ett strängare krav än adekvat kausalitet bör ställas upp. Här får rättsläget sägas vara oklart. Min egen uppfattning är att tillämpningen av *compensatio lucri cum damno* följer med ett krav på adekvans i förhållande till uppkommen fördel.

Skadevällaren har som huvudregel att bevisa att en skadegörande handling även medfört en fördel för den skadelidande. Skadevällaren har också att bevisa fördelens storlek. Vilket beviskrav som uppställs är oklart. Det har inte getts några klara besked varken i praxis eller doktrin. Min egen slutsats är att beviskravet som generellt gäller i tvistemål, det vill säga att ett faktum ska vara styrkt, bör vara normalbeviskravet. Principen om *compensatio lucri cum damno* i förhållande till obehörig vinst-principen är att det föreligger ett släktskap mellan principerna. *Compensatio lucri cum damno* hämtar sin grund i ett obehörig vinst-resonemang och är en princip som växt in i skadeståndsrätten. Detta torde innebära att fördelar som inte obehörigen kommit den skadelidande till del inte heller bör kunna föranleda avräkning.

Avdrag för fördelar tillämpas också i försäkringsrättsliga sammanhang. *Compensatio lucri cum damno* kommer till uttryck i samordningsregeln i 5 kap. 3 § skadeståndslagen. Detta då regeln föreskriver avräkning av vissa typer av försäkringsersättningar när skadeståndet bestäms. Även i egendomsförsäkringen kommer principen till uttryck. Vid värdering av egendom i en sakförsäkring ges stöd för att göra avdrag på reparationskostnaden vid partiella skador enligt 6 kap. 2 § försäkringsavtalslagen. Vid en ansvarsförsäkring får *compensatio lucri cum damno* en direkt betydelse då skaderegleringen utgår ifrån skadeståndsrättsliga regler. Försäkringsbolaget som har att utge eventuell ersättning för sak- eller personskada genom en ansvarsförsäkring kan således tillämpa principen.

I övrigt finner jag att en princip som *compensatio lucri cum damno* fyller en viktig funktion. Att det finns regler som förhindrar överkompensation får sägas ligga i linje med skadeståndets reparativa syfte. Grundtanken om att

försätta den skadelidande i samma ekonomiska situation som innan skadan är därför en god och rättvis utgångspunkt och ger ett skydd för både den som lidit skada och den som orsakat en skada. Vad skulle det innebära om det inte fanns kontrollmekanismer i form av lagstiftning och en princip som *compensatio lucri cum damno* som förhindrar överkompensation? Det kan måhända vara en långsökt tanke, men kanske skulle en rättspolitik som inte förespråkade en restriktivitet mot överkompensation leda till en högre stämmingsbenägenhet då det skulle accepteras att en skadelidande överkompenseras. Rättsekonomiskt är det kanske därför också av vikt att denna typ av regel finns.

En tillämpning av *compensatio lucri cum damno* kan också innebära att en skadevållare inte riskerar att bli ekonomiskt utblottad på grund av för höga skadestånd då denne måste överkompensera den skadelidande. Hovrättsfallet RH 2010:33 tycker jag är ett tydligt exempel på när principen går in och upprätthåller en skälig ersättningsnivå. Kanske hade skadevållaren i fallet, om *compensatio lucri cum damno* inte hade funnits, fått ersätta en ommålning av husets alla fyra väggar. Det är inte orimligt att anta att ett sådant skadestånd skulle uppgått till inte obetydliga kostnader för en enskild person.

Avslutningsvis återstår det att se om Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd i fallet Saga Berlin. Även om min slutsats är att principens innebörd till stora delar är utredd finns som framgått vissa delar där rättsläget är oklart. Det skulle därför vara av vikt för rättstillämpningen att något prejudicerande nådde oss beträffande principen om *compensatio lucri cum damno*.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Andersson, Håkan (1993), *Skyddsändamål och adekvans: Om skadeståndsansvarets gränser*, första upplagan, Uppsala.

Bengtsson, Bertil (1991), *Ersättning vid offentliga ingrepp 2, allmänna ersättningsprinciper*, första upplagan, Stockholm.

Bengtsson, Bertil (2012), *Ansvarsförsäkring och rättspolitik: Uppsatser om skadeståndsansvar och ansvarsförsäkring*, Stockholm.

Bengtsson, Bertil (2015a), *Försäkringsavtalsrätt*, tredje upplagan, Stockholm.

Bengtsson, Bertil (2015b), *Försäkringsrätt*, nionde upplagan, Stockholm.

Bengtsson, Bertil och Strömbäck, Erland (2018), *Skadeståndslagen, En kommentar*, sjätte upplagan, Stockholm.

Bernitz, Ulf, Heuman, Lars, Leijonhufvud, Madeleine, Seipel, Peter, Warling-Nerep, Wiweka och Vogel, Hans-Heinrich (2010), *Finna rätt*, elfte upplagan, Stockholm.

Calissendorff, Kerstin, Lambertz, Göran och Lindskog, Stefan (2012), *Tillägg till Högsta domstolens avgörande samt något om meningsskiljaktigheter*, Svensk Juristtidning, s.313-318.

Dahlsjö, Anders, Hermansson, Magnus och Sjödin, Eije (2010), *Expropriationslagen – En kommentar*, tredje upplagan, Vällingby.

Ekelöf, Per Olof och Edelstam, Henrik, *Rättsmedlen* (2009), tolfte upplagan, Uppsala.

Ekelöf, Per-Olof, Edelstam, Henrik och Heuman, Lars (2009) *Rättegång IV*, sjunde upplagan, Stockholm.

Hagström, Viggo (2001), *Compensatio lucri cum damno*, Jussens Venner, s.157-172.

Hellner, Jan (1950), *Om obehörig vinst – särskilt utom kontraktsförhållanden*, Uppsala.

Hellner, Jan (1965), *Försäkringsrätt*, andra upplagan, Stockholm.

Hellner, Jan och Radetzki, Marcus (2018), *Skadeståndsrätt*, tionde upplagan, Visby.

Heuman, Lars (2005), *Bevisbörda och beviskrav i tvistemål*, första upplagan, Stockholm.

Iversen, Torsten (2000), *Erstatningsberegning i kontraktsforhold*, första upplagan, København.

Jareborg, Nils (2004), Rättsdogmatik som vetenskap, Svensk Juristtidning, s.1-10.

Karlgren, Hjalmar (1972), *Skadeståndsrätt*, femte upplagan, Stockholm.

Karlgren, Hjalmar (1982), *Obehörig vinst och värdeersättning – av Fritjof Lejman översedd utgåva*, Stockholm.

Lehrberg, Bert (2010), *Praktisk juridisk metod*, sjätte upplagan, Uppsala.

Ljungman, Seve (1964), *Något om avräkning av nytta mot skada, särskilt vid tvångsförvärv, festskrift till Hjalmar Karlgren*, s.219-235, Stockholm.

Lundstedt, Wilhelm (1912), *Bör den s.k. compensatio lucri cum damno betraktas som ett särskildt institut i svensk rätt?*, Lund.

Mellqvist, Mikael och Persson, Ingemar (2015), *Fordran och skuld*, tionde upplagan, Uppsala.

Munukka, Jori (2009), *Är obehörig vinst en svensk rättsprincip?*, Ny Juridik, s. 26-34.

Munukka, Jori (2011), *Värdehöjande reparation av brandskada ska bäras av bostadsrättsföreningen*, Juridisk Tidskrift, s.387- 395.

Nordh, Roberth (2012), *Bevisbörda och beviskrav i tvistemål*, Svensk Juristtidning, s.781-799.

Radetzki, Marcus (2011), *I vad mån beaktas ålder och bruk vid beräkning av skadestånd för totalskada på egendom?*, Juridisk Tidskrift, s.634-643.

Radetzki, Marcus (2012), *Skadeståndsberäkning vid sakskada*, andra upplagan, Stockholm.

Radetzki, Marcus (2014), *Praktisk skadeståndsbedömning*, tredje upplagan, Lund.

Ramberg, Christina och Ramberg, Jan (2016), *Allmän avtalsrätt*, tionde upplagan, Stockholm.

Rodhe, Kurt (1956), *Obligationsrätt*, första upplagan, Stockholm.

Saxén, Hans (1975), *Skadeståndsrätt*, andra upplagan, Åbo.

Schultz (2007), *Brottslingar förtjänar inte skadeståndsrättens skydd*, Svensk Juristtidning, s.477-498.

Schultz, Mårten (2009a), *Full ersättning för sakens värde*, Juridisk Tidskrift, s.846-864.

Schultz, Mårten (2009b), *Nya argumentationslinjer – obehörig vinst rediviva*, Svensk Juristtidning, s.946-959.

Schultz, Mårten (2010), *Adekvansläran, Vänbok till Jan Kleineman och Stockholm Centre for Commercial Law*, Stockholm.

Schultz, Mårten (2012), *Obehörig vinst-motiveringar*, Svensk Juristtidning, s.372-383.

Schultz, Mårten (2013), *Compensatio lucri cum damno, festskrift till Asbjørn Kjønsstad*, s.517-535, Oslo.

Skjefstad, Arne (2016), *Erstatningsberegning – særlig om fradrag for fordeler*, första upplagan, Oslo.

Ståhlberg, Pauli, och Karhu, Juha (2014), *Finsk skadeståndsrätt*, sjätte upplagan, Helsingfors.

Wersäll, Fredrik och Heimer, Manne (2012), *Prövningstillstånd till hovrätten*, Svensk Juristtidning, s.835-844.

Elektroniska källor

AFA Försäkring, TFA – Trygghetsförsäkring vid arbetsskada för kooperativt anställda – Försäkringsvillkor 2016,
<https://www.afaforsakring.se/globalassets/alla-forsakringsvillkor/arbetsskadeforsakring/f6131-tfa-kp_16_09.pdf>, besökt 2019-05-21.

Expressen, *Sara Berlin tvingas betala 280.000 kr för skadegörelse*, publicerad 15 maj, 2019,
<<https://www.expressen.se/tv/nyheter/brottscentralen/saga-berlin-tvingas-betala-280000-for-skadegorelse/>>, besökt 2019-05-17.

Folksam, Hem och Villa - Försäkringsvillkor 1 jan 2017,
<www.folksam.se/media/S2940_tcm5-36048.pdf>, besökt 2019-03-12.

IF Försäkringar, Hem – Försäkringsvillkor, september 2018,
<www.if.se/globalassets/se/dokument/privat/hemforsakring-villkor.pdf>, besökt 2019-03-12.

Länsförsäkringar, Villahemförsäkring
VH16, <www.lansforsakringar.se/globalassets/skane/dokument/villkor/01611-villkor-villahem-b50-2018.pdf>, besökt 2019-03-12.

Munukka, Jori, Köplag (1990:931), kommentaren till 67 §, not 270, Karnov, Internet, besökt 2019-03-03.

Trygg Hansa, Boendeförsäkring – 2018-02-01,
<<https://www.trygghansa.se/SiteCollectionDocuments/Privat/P00296.pdf>>, besökt 2019-03-12.

Utterström, Thomas, Försäkringsavtalslag (2005:105), kommentar till 6 kap. 2 §, not 273, Karnov, Internet, besökt 2019-02-21.

Utterström, Thomas, Försäkringsavtalslag (2005:105), kommentar till 6 kap. 2 §, not 279, Karnov, Internet, besökt 2019-03-12.

Förarbeten

Proposition 1972:5, Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skadeståndslag m.m.

Proposition 1975:12, Regeringens proposition med förslag till lag om ändring i skadeståndslagen m.m.

Proposition 2000/01:68, Ersättning för ideell skada.

Proposition 2003/04:150, Ny försäkringsavtalslag.

Proposition 2004/05:131, En modernare rättegång -reformerings av processen i allmän domstol.

SOU 1973:51, Skadestånd vid personskada – betänkande av skadeståndskommittén.

SOU 1992:84, Ersättning för kränkning genom brott: delbetänkande.

SOU 2002:1, Samordning och regress. Ersättning vid personskada.

Författningar

SFS (1942:740) Rättegångsbalk.

SFS (1972:207) Skadeståndslag.

SFS (1972:719) Expropriationslag.

SFS (1975:1410) Trafikskadelag.

SFS (1990:931) Köplag.

SFS (1991:614) Bostadsrättslag.

SFS (2003:376) Sambolag.

SFS (2005:104) Försäkringsavtalslag.

SFS (2010:110) Socialförsäkringsbalk.

Protokoll

Högsta domstolens mål nr T-2996-18. Aktilaga 2. Protokoll vid tillståndsprövningen, 2019-01-21.

Rättsfallsförteckning

Tingsrätt

B-11729-16, Södertörns tingsrätt.

Hovrätt

B-10977-18, Svea Hovrätt.

RH 2010:33.

T-227-12, Hovrätten för Övre Norrland.

T-720-10, Hovrätten för Nedre Norrland.

T-942-14, Hovrätten över Skåne och Blekinge.

Högsta domstolen

Högsta domstolens mål T-1531/09.

Högsta domstolens mål T-1634-18.

NJA 1941 s. 482.

NJA 1943 s. 618.

NJA 1945 s. 403.

NJA 1947 s. 586.

NJA 1955 s. 89 II.

NJA 1959 s. 181.

NJA 1971 s. 126.

NJA 1989 s. 768.

NJA 1990 s. 705.

NJA 1993 s. 13.

NJA 1993 s. 41.

NJA 1993 s. 753.

NJA 1993 s. 764.

NJA 2001 s. 65.

NJA 2005 s. 180.

NJA 2006 s. 738.

NJA 2007 s. 519.

NJA 2009 s. 41.

NJA 2011 s. 548.

NJA 2011 s. 576.

NJA 2012 s. 685.

NJA 2014 s. 3.

NJA 2016 s. 945.

Norsk høyesterett

Rt 2007 s. 1415.

Rt 2013 s. 116.